

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

NÄPPÄRÄT MUMMOT

Harrasteryhmän merkitys sosiaaliseen aktiivisuuteen

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveystieteiden
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen aikuistyö
Opinnäytetyö
Kevät 2013
Sani Oksanen
Terhi Seppälä

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

OKSANEN, SANI & SEPPÄLÄ, TERHI: Näppärit mummot.
Harrasteryhmän merkitys sosiaaliseen aktiivisuuteen

Sosiaalipedagogisen aikuistyön opinnäytetyö, 57 sivua, 6 liitesivua

Kevät 2013

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyö toteutettiin yhdessä Näppärit mummot -ryhmän kanssa. Opinnäytetyön tavoite on kuvata harrasteryhmän merkitystä ikääntyneiden sosiaaliseen aktiivisuuteen sekä hahmottaa ryhmän erityispiirteitä ja sosiokulttuurista vanhuskäsitystä. Tutkimuksessa edellä mainittuja aiheita tarkasteltiin Näppärien mummojen näkökulmasta tuomalla esiin heidän omia ajatuksiaan ja mielipiteitään.

Opinnäytetyö on luonteeltaan laadullinen tutkimus, jossa on käytetty etnografista tutkimusotetta. Tutkimuksessa haastateltiin kaikkia kahdeksaa ryhmään kuuluvaa jäsentä. Haastatteluaineisto kerättiin yksilohaastatteluina, jotka olivat luonteeltaan avoimia haastatteluja. Haastattelun vapaamuotoiset teemat pohjautuivat ryhmätoimintaan ja aktiiviseen vanhuuteen. Haastatteluiden lisäksi tutkimuksessa on käytetty mittavasti havainnointia osallistumalla kohderyhmän tapaamisiin.

Tutkimustulosten perusteella voidaan todeta, että ryhmätoiminta on oiva tapa pitää yllä ikääntyneiden aktiivisuutta ja sosiaalista kanssakäymistä. Ryhmätoiminnan avulla jäsenet saivat vaihtelua arkeensa, mielekästä tekemistä, vertaistukea sekä torjuvat yksinäisyyttään. Mummot kokivat olevansa tasa-arvoisia ja tärkeitä omassa ryhmässään sekä osallistuessaan ryhmän toimintaan heillä on mahdollisuus kuunnella ja tulla kuulluiksi. Opinnäytetyöaineiston ja teorian vuoropuheluna syntyi ja tiivistyi uusi käsite, itsejärjestäytynyt ohjattu harrasteryhmä.

Näppärit mummot -ryhmätoiminta on onnistunut lisäämään jäseniensä osallisuutta ja aktiivisuutta sekä tuonut sisältöä ja mielekkyyttä heidän arkeensa ja vapaa-aikaansa. Ryhmän voimin jäsenten osallisuus ja elämänhallinta ovat parantuneet. Ryhmän sisäisen vertaistuen avulla heidän yhteisöllisyytensä on vahvistunut.

Asiasanat: Näppärit mummot, aktiivinen ikääntyminen, ryhmäilmiö ja sosiokulttuurinen vanhuskäsite, sosiaalinen aktiivisuus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

OKSANEN, SANI & SEPPÄLÄ, TERHI: Handy grandmothers. Active aging in the hobby-group

Bachelor's Thesis In social pedagogy for work with adults, 57 pages,

6 appendices

Spring 2013

ABSTRACT

This bachelor's thesis was conducted in on-operation with an activity group of elderly handy ladies. The aim of the thesis was to describe the impact the group activities had on the social activity level of the grandmothers. In addition, the intent was to elaborate on the sociocultural phenomenon of elderly people as well as the special features of the group.

Elaboration was conducted by examining the previously mentioned impacts by highlighting the personal thoughts and opinions of the grandmothers belonging to the group.

An ethnographic approach was used in conducting this qualitative research. The method chosen to conduct the research was individual open interviews with all eight members of the group. The themes of the interviews were based on the phenomenon of active aging as well as activities in a group. Furthermore, in addition to conducting interviews, the selected research methods included observations by joining the group gatherings.

Group activities is a functional method to maintain social abilities and overall activity level of elderly people. By participating in the group activities the members gained variety to daily life, meaningful experiences with peer support in addition to preventing loneliness. The feeling of being an equal member of the group and the opportunity to listen and to be heard, were attributes which Handy Grandmothers raised as being important. Based on the dialogue of the research material and theory, we can conclude by presenting a new term: self-organized guided hobby-group.

The Handy Grandmothers group has managed to raise the level of participation and activity of its members in addition to increasing the meaningfulness of their daily life. The support this activity group has provided to its members, has significantly improved the level of their life balance and sense of community.

Key words: Handy Grandmothers, active aging, group phenomenon, sociocultural phenomenon of elderly people, social activity

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	AKTIIVISEN IKÄÄNTYMISEN LÄHTEILLÄ	3
2.1	Ikääntyminen sosiokulttuurisessa viitekehyksessä	5
2.2	Ryhmä ikäihmisten aktiivisuuden tukena	10
2.3	Kohderyhmänä Näppärät mummot	13
3	TUUMASTA TUTKIMUKSEEN	15
3.1	Tutkimustehtävä	15
3.2	Etnografia tutkimusotteena	16
3.3	Havainnointia ja haastatteluja	18
3.4	Aineiston analyysi ja haastava kirjoitusprosessi	22
3.5	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	27
4	NÄPPÄRÄT MUMMOT RYHMÄN RAKENTUMINEN	31
4.1	Jäseneksi ryhmään	31
4.2	Tavoitteena taulut ja yhdessäolo	33
4.3	Mummojen lukukausi ja luokkaretket	36
5	SOSIOKULTTUURINEN VANHUSKÄSITYS TOIMINNAN TAUSTALLA	38
5.1	Ikä ei paina	39
5.2	Opettaja ja ryhmä kannustaa	41
5.3	Yhteiskunnallinen arvostus	43
6	SOSIAALINEN AKTIIVISUUS NÄPPÄRÄT MUMMOT RYHMÄSSÄ	45
7	POHDINTA	50
	LÄHTEET	54
	LIITTEET	

*Näppärästi sormet liikkuu,
langat kiertyy, solmut syntyy.
Kotitalot, pihat, polut, kiikut,
järvet, muistot somat.
Opeltamme neuvot omat, tässä
nyt on nähtävissä,
toistenkin ihailtavissa.*

E. Nummi, Näppäret mummot

1 JOHDANTO

Vanhuksiin liittyvä kiivas yhteiskunnallinen keskustelu on ajan henkeä kuvaava ilmiö. Ikääntyneiden määrä kasvaa Suomessa seuraavan 20 vuoden aikana nopeammin kuin muissa Euroopan maissa ja eliniät nousevat kehittyneiden sosiaali- ja terveystieteiden toimenpiteiden ansiosta. (Voutilainen, Vaarama, Bacman, Paasivaara, Eloniemi-Sulkava & Finne-Soveri 2002, 9.) Vanhuksista puhutaan usein haasteena, jolloin heidät mielletään helposti vain kulueräksi tai rasitteeksi. Olisi kaikkien intressien mukaista kehystää ikääntymisen kuvaa uudelleen. Ikääntymiskeskusteluun kaivataankin aktiivisempaa ja laajempaa näkemystä, jonka valossa ikääntyneet nähdään myös mahdollisuutena ja heihin liittyviä toimintoja ohjataan heidän omista voimavaroistaan käsin.

Uutena teemana vanhuskeskustelussa 2000-luvulla onkin noussut esiin ikääntymisen näkeminen positiivisena asiana ja aktiivisena aikana elämän kaarella. Vuosi 2012 oli Euroopan Unionin nimeämä aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi. Sen pohjalta Suomenkin Sosiaali- ja terveysministeriö organisoi toimintasuunnitelman, jonka päätavoitteena on edistää aktiivista ikääntymistä ja positiivisia ikäasenteita sekä koota tietoa eri sukupolviin kuuluvista ryhmistä ja toimintakulttuureista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 5.) Tämä teemavuosi haastoi tuomaan esille erilaisia ikääntyneiden ryhmiä aktiivisen sekä omaehtoisen osallistumisen näkökulmasta.

Tutkimuksessamme otamme edellä kuvatun haasteen vastaan. Haluamme tuoda Näppärät mummit-nimisen lahtelaisen, keski-ikältään yli 80-vuotiaiden eläkeläisrouvien omatoimisen käsityöharrasteryhmän näkyväksi esimerkkinä ryhmätoiminnan yhteydestä aktiiviseen ikääntymiseen. Pyrimme tutkimuksessamme tuomaan esille ryhmäläisten näkemyksiä ryhmän merkityksestä jäsenten sosiaaliseen aktiivisuuteen. Haluamme myös herättää laajempaa keskustelua tällaisten vanhusten omatoimiryhmien tärkeydestä omalle hyvinvoinnille sekä yhteiskunnalliselle palvelurakenteelle. Tämän myötä tarkoituksemme on liittää tiivistelmä tutkimuksestamme EU:n teemavuoden tiimoilta Suomessa julkaistulle ryhmien esittelysivuille. Lisäksi toivomme

saavamme aikaan muutoksia asenteissa, jotta vanhuus voitaisiin nähdä myös positiivisena ilmiönä ja sitä kautta herättää lukijoiden ja opiskelijoiden kiinnostusta vanhustyöhön sosiaalialalla. Toivomme tästä esimerkistä löytyvän innostamisen ideoita, joilla myös muita ikääntyneitä voitaisiin kannustaa vastaavanlaiseen omaehtoiseen ryhmätoimintaan.

Tutkimuksemme teoriaosuus pohjautuu sosiokulttuuriseen vanhuskäsitukseen sekä ikääntyneiden ryhmätoiminnan mahdollisuuksiin edistää sosiaalista aktiivisuutta. Ryhmän rakenteistumisen tutkimisella on tarkoitus ymmärtää kohdetta kokonaisvaltaisena ryhmäilmiönä. Sosiokulttuurinen lähestymistapa puolestaan painottaa ikääntymiseen liittyviä vahvuuksia ja voimavaroja aktiivisuuden lähtökohtana. Sosiokulttuurisella innostamisella pyritään luovuuden keinoin aktiivisuuden lisäämiseen jokaisen omassa kulttuuriympäristössä. Sosiokulttuurinen viitekehys myös yhdistää yksittäisen ryhmän toiminnan yhteiskunnalliseen kontekstiin.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa on käytetty etnografista tutkimusotetta. Tällä pyrimme tutkijoina ymmärtämään ainutlaatuista ryhmäilmiötä mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ryhmän sisältä päin. Tutkimustehtävä onkin muotoutunut kohderyhmästä käsin, heiltä oppien, kuunnellen ja kysellen. Kiinnostuksemme Näppärien mummojen ryhmätoimintaa kohtaan sai alkunsa jo opintojemme alkumetreillä, jolloin mummot esiintyivät oppilaitoksessamme vanhuksiin liittyvän teemapäivän yhteydessä. Ikäasioiden ajankohtaisuus ja teemavuosi innostivat meitä ryhtymään tutkimukseen. Vanhukset ovat mahdollinen tuleva asiakaskuntamme ja näin meillä on mahdollisuus oppia aiheesta lisää.

2 AKTIIVISEN IKÄÄNTYMISEN LÄHTEILLÄ

Ikääntymisestä on käyty vanhuspoliittista keskustelua erilaisten vanhenemismallien ja -käsitysten pohjalta. Ne ovat ohjanneet ihmisten käsityksiä ja asenteita ikäihmisten roolista yhteiskunnassamme. Vanhus on jo sanana hyvin sensitiivinen ja sille on monta synonyymiä, kuten ikääntynyt, eläkeläinen, seniori tai ikäihminen. Vanhuustutkijat Simo Koskinen ja Ilka Haarni puhuvat palvelujärjestelmän puitteissa vanhuudesta elämänvaiheena kolmannen ja neljännen iän käsittein, erottaen ajan ennen ja jälkeen varsinaisen palveluiden ja avuntarpeen (Koskinen 2007, 41; Haarni 2010, 9). Saman kohteen eri nimitykset herättävät erilaisia mielikuvia ja käsityksiä.

Pitkälti yhteiskunnallisesta vanhuskäsityksestä riippuu, nähdäänkö vanhenemisen haaste ongelmana vai mahdollisuutena. Perinteisen medikalisoituneen vanhuskäsityksen valossa vanhukset on nähty homogeenisena ryhmänä, jolla korostuvat menetykset, sairaudet ja raihnaisuus (Koskinen 2006, 6 - 7).

Tavanomainen gerontologinen vanhenemismalli jäsentää ikääntymistä samansuuntaisesti, fyysistä puolta korostaen (Lyyra 2007, 25 - 26). Näin nähtynä vaarana on, että vanhusten palvelujärjestelmä keskittyy yksipuolisesti sairauksien hoitoon ja vanhukset on helppo mieltää yhteiskunnallisesti pelkäksi kulueräksi. Ikääntyneet ovat osa rikasta elämää ja monimuotoista yhteiskuntaamme.

Yhteiskunnan silmin nähtynä tulisi muistaa, että ikääntyneet käyttävät laajasti palveluja, tekevät vapaaehtoistyötä, toimivat usein puolisoitensa omaishoitajina, hoitavat lastenlapsiaan sekä ovat yhteiskunnallisesti hyvinkin aktiivisia. Rahassa ei voida mitata sitä hiljaista tietoa ja elämäkokemusta, jota iäkkäät omaavat.

Suurin iäkkäistä saatava hyöty yhteiskunnallemme onkin juuri sosiaalista.

Ikääntymistä on vähitellen alettu ymmärtää laajemmin. Gerontologiassa on alettu puhua onnellisesta vanhuudesta (successful aging), johon liittyy muun muassa aktiivinen elämänote sekä terveestä vanhuudesta (healthy aging), jossa vanheneminen kuvataan fyysiset, sosiaaliset ja psyykkiset puolet yhdistävänä prosessina. Viime vuosina käytössä ovat olleet myös onnistuvan vanhenemisen ja tuottavan ikääntymisen käsitteet, joilla ei pelkästään korosteta aktiivista elämänotetta, vaan erityisesti myös vältetään näkemästä ikääntymisen mukanaan

tuomia mahdollisia sairauksia ja toiminnan vajaavuuksia. (Lyyra 2007, 25 - 26.) Näiden näkemysten pohjalta vanhenemiseen kohdistuu liiankin suuria odotuksia ja siitä tehdään ikään kuin jokin ennalta määrätty suoritus.

Vanhuskäsityksiä on meillä tutkinut varsinkin Koskinen vuosina 2004, 2005, 2006 ja 2007. Hän on kritisoinut vanhuskäsityksiä siitä, että niiden pohjalta yhteiskunta antaa ikääntyville ikään kuin tehtävän vanheta oikein ja oikealla lailla. Vanheneminen on kiistatta tärkeä elämänvaihe, jolla on elämän muiden vaiheiden kanssa omat tärkeät tavoitteensa. Ihminen luo vanhuutensa aina omakohtaisesti ja siksi yhteiskunnallisestikin pitäisi kuunnella ikääntyneiden omia käsityksiä vanhenemisesta. Koskisen (2005, 12 - 13) tutkimuksen mukaan ikääntyneillä itsellään on vanhuudesta usein positiivisempi kuva kuin yhteiskunnassa vallalla oleva. Myös Haarnin (2010) tutkimuksista käy ilmi, että ikäihmiset kokevat eläkkeelle jäämisen jälkeiset vuodet keskimäärin miellyttävinä, aktiivisina ja itsensä toteuttamisen aikana. He liittävät onnistuneeseen ja hyvään vanhuuteen olennaisesti muun muassa ihmissuhteiden vaalimisen, itsensä kehittämisen sekä erilaiset aktiviteetit kodin ulkopuolella (Haarni 2010, 7 - 34.) Kun nämä asiat otetaan huomioon, vanheneminen ei siis saisi olla yhteiskunnan taholta pelkkää kustannuslaskentaa, vaan se tulisi nähdä mahdollisuutena ja voimavarana.

EU:n aktiivisen ikääntymisen temavuosi 2012 on korostanut ikääntymistä pitkälti juuri voimavarana. Aktiivinen ikääntyminen on WHO:n yleismääritelmä erilaisille rakenteille, joilla tavoitellaan ikäihmisten elämänlaadun parantamista. Keskeinen osa ikähaastetta on, että ihmisten omatoimisuus säilyisi mahdollisimman pitkään. (Järvelä 2012, 64 - 65; Julkunen 2011, 27 - 28.) Vanhenemisen tulisi olla osallistavaa ja voimaannuttavaa. Ympäristön tulisi kannustaa ikääntyneitä omaehtoiseen keskinäiseen aktiivisuuteen. Julkunen (2011) ja Walker (2002) korostavat, että aktiivisessa ikääntymisessä on mukana ennen kaikkea ennaltaehkäisevä näkökulma (Julkunen 2011, 27 - 29; Walker 2002, 124). Aktiivista ikääntymistä voidaan tarkastella sekä yksilön omana toimintana että yhteiskunnan tarjoamina mahdollisuuksina tukea ikäihmisten itsenäisyyttä ja riippumattomuutta.

Tältä pohjalta tärkeiksi teemoiksi nostetaan ikäihmisten syrjäytymisen ehkäisy, terveyden edistämisen sekä sosiaalisen, psyykkisen ja kognitiivisen toimintakyvyn ylläpitäminen. Määritelmä kattaa myös eri tasojen, kuten makro-, meso- ja mikro-tasojen välisen vuorovaikutuksen (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2011, 5 - 7). Ikääntymistä tapahtuu siis yhtä aikaa niin kotona, yhteisössä kuin yhteiskunnassakin. Se koskettaa meitä kaikkia.

Työterveyslaitoksen professori Leppänen (2012) selvitti omassa tutkimuksessaan, että aktiivisen ikääntyminen käsite on muovautunut vahvasti aikamme yhteiskunnallisessa kontekstissä, jossa vanhukset halutaan vähitellen nähdä rasitteen asemasta mahdollisuutena yhteiskunnallemme. Ikäihmiset voivat olla aktiivisia toimijoita yhteiskunnassamme ja elää ikävuosien lisääntyessä täyttä elämää omien voimiensa mukaan. (Järvelä 2012, 64 - 65.) Julkunen (2011) yhtyy Koskisen (2006, 24 - 28) kritiikkiin vanhenemismalleista ja muistuttaa, että aktiivisen ikääntymisen politiikallakin on ongelmansa. Nykypolitiikan tavoitteet tuottaa aktiivisia ja voimaannutettuja vanhuksia johtavat helposti toiseen ääripäähän eli hylkäämiseen ja yksityistämiseen, jossa sosiaalietuuksia vähennetään ja ikäihmiset jätetään haurastumisensa kanssa oman onnensa nojaan. (Julkunen 2011, 30.) Aktiivisen ikääntymisen ideaaleihin liittyvät riskit on siis myös tunnistettava.

2.1 Ikääntyminen sosiokulttuurisessa viitekehyksessä

Teemavuoden aktiivisen ikääntymisen käsite ei suoranaisesti perustu mihinkään tiettyyn teoreettiseen suuntaukseen, mutta sen lähtökohdat ovat mielestämme lähellä sosiokulttuurista vanhuskäsitystä, joka on 2000-luvulla tuonut uudenlaista sävyä vanhuskeskusteluun. Kun gerontologiseen perustaan lisätään sosiaalipedagogisia ulottuvuuksia, päästään tutkimaan ikääntyneiden ja ympäristön välisiä suhteita, mikä on oleellista myös aktiivisen ikääntymisen tavoitteissa. Tästä näkökulmasta ikääntymistä tarkastellaan laajasti yhteiskunnallisena, sosiaalisena, kulttuurisena ja kokemuksellisenä ilmiönä. (Kurki 2008, 9.)

Sosiokulttuurinen lähestymistapa tuo medikaalisten ja taloudellisten lähestymistapojen rinnalle ikääntymisen sosiaalisen kontekstin. Sosiokulttuurisen vanhuskäsityksen lähtökohtana on, että ikääntyminen nähdään mahdollisuutena ja ongelmien sijaan keskitytään hyviin puoliin ja voimavaroihin tukemalla yksilön omaa kehitystä, sosiaalisia suhteita ja yhteisöllisyyttä (Kurki 2008, 20). Lähtökohtaisesti ikääntyminen voi näin ollen merkitä kasvua monessa suhteessa niin yksilön kuin yhteisönkin osalta, sillä ikäihmiset nähdään täten tasavertaisina ja osaavina sopimusosapuolina.

Sosiaalisessa kontekstissä otetaan huomioon nimenomaan vanhusten omat käsitykset elämästään liittäen ne kiinteästi heidän elämänsä sekä - historiaan, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Sosiokulttuurisesta näkökulmasta vanheneminen on näin ollen vuorovaikutuksellista ja sitä tapahtuu nimenomaan kaikilla tasoilla, paikallisesti ja globaalisti, jolloin vanhenemiseen liittyvät prosessit kietoutuvat yhteen. (Hakonen 2011, 33.) Tässä on yhtymäkohta aktiivisen ikääntymisen käsitteeseen. Salonen (2011, 152 - 153) puhuu sosiaalisesta vanhenemisestä ja korostaa erityisesti sosiaalisen ja kulttuurisen näkökulman merkitystä uudenlaisen vanhuskäsityksen muokkautumisessa.

Koskinen (2006) kirjoittaa tutkimuksessaan, että juuri vanhusten voimavarojen huomioiminen on sosiokulttuurisen vanhuskäsityksen ydin. Sosiokulttuurisessa viitekehyksessä ikääntyneet nähdään ennen kaikkea heterogeenisena ryhmänä, jossa jokaisen yksilölliset voimavarat korostuvat. (Koskinen 2006, 3.) On ymmärrettävä, että vanhuus on moninaista. Vanhuksissa on niin rikkaita ja köyhiä kuin hyvinvoivia ja sairaitakin. Tämä tosiasia on kiinteästi yhteydessä elämänsä käsitteeseen, siihen, miten kunkin elämä on mennyt ja kuinka paljon voimavaroja on kulunut tai jäljellä. (Koskinen 2006 ; Kurki 2008, 15.)

Positiivisesta voimavaralähtöisyydestä huolimatta myös mahdolliset rajoitteet huomioidaan ja toiminta tapahtuu jokaisen omien mahdollisuuksien mukaan (Kurki 2008, 7).

Sosiaaliseen kontekstiin kuuluu eräs sosiokulttuurisuuden tärkeä ulottuvuus, toiminnallisuus. Päämääränä on aina ihmisten toimintakykyä ja parempaa elämää tukeva toiminta. Yksilöllisten ja sosiaalisten prosessien yhteisessä

vuorovaikutuksessa rakentuu omanlaistaan kulttuuria, jossa yksilölliset ja yhteisölliset voimavarat vahvistuvat, mahdollisesti jopa uudistuvat. Parhaimmillaan tässä prosessissa voi syntyä uusia ajattelu- ja toimintamalleja (Hakonen 2011, 34.) Walker (2002, 121) näkee selvästikin saman idean aktiivisen ikääntymisajattelun osallistavuuden periaatteissa (Julkunen 2011, 27 - 28). Sosiokulttuurisessa viitekehyksessä ikääntymisen erityisyys sablunoituu mielestämme juuri sellaiseksi merkityskokonaisuudeksi, jossa ikääntyneet ovat aktiivisia toimijoita.

Hakonen (2011) kuten Koskinenkin (2006, 25 - 26) muistuttavat yhteiskunnan vastuusta ikääntyvien hyvän elämän luomiseksi ja syrjäytymisriskien välttämiseksi. Sosiokulttuurinen näkemys korostaa yksilön ja yhteisön suhdetta. Yhteiskunnan kuuluisi tukea ikääntyneitä elämänkulun kaikissa vaiheissa ja mahdollistaa heidän valintojaan elämänkulun monissa vaiheissa, ennen kaikkea arvostaa ikäihmisiä (Hakonen 2011, 34). Sosiokulttuurinen toiminta vaatii onnistuakseen kuitenkin jokaisen oman tahdon ja sitoutumisen.

Ikääntyneiden arkipäivän aktiivinen toimijuus sekä sen tukeminen toteutuvat mielestämme erityisesti sosiokulttuurisen innostamisen alueella. Tämä Leena Kurjen (2000, 2008) edustama sosiaalipedagoginen suuntaus yhdistää sosiaaliseen ja kulttuuriseen vielä pedagogisen ulottuvuuden. (Kurki 2000, 44; Semi 2007, 143.) Innostamisen ydin on yhteisössä, jonka toiminnassa on aina tavoitteena persoonan yksilöllinen kasvu ja kehitys, ryhmän vahvistaminen ja osallistumisen lisääntyminen sekä kulttuurisesti luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittäminen. Kaikkiaan sosiokulttuurinen innostaminen voidaan ymmärtää laajasti. Se voi olla työkalu tiedostaa ja muuttaa arkipäivän sosiaalista toimintaa, mutta yhtä lailla se on ammatillinen tai kasvatuksellinen toimintamuoto ihmisten ja yhteiskunnan asenteisiin vaikuttamiseksi ja niiden muuttamiseksi. (Kurki 2000, 48,129; Kurki 2008, 70 - 73.)

Innostamisen tarkoituksena on herkistää yksilöitä ja ryhmiä itsenäiseen toimintaan. Innostaminen on motivoiva ja yhteisöä rakentava voima. Sen avulla on mahdollista lisätä sosiaalista kommunikaatiota, edistää ihmisten välistä vuorovaikutusta sekä keskinäisiä suhteita. Kaikkinensa pyritään luomaan

sosiaalisen transformaation mahdollistavia tilanteita eli parantamaan ihmisten elämän laatua koko yhteisössä. (Kurki 2000, 19 - 23.)

Sosiokulttuurinen innostaminen perustuu aktiiviseen ja osallistavaan pedagogiikkaan. Tarkoitus on synnyttää ymmärrystä kaikkien tasa-arvoisesta asemasta toisiinsa nähden. Toiminnan metodologisuus taas perustuu dialogiin, jolloin toimintaan perehdytään yhdessä pyrkien yhdistämään erilaiset ajatukset ja mielipiteet yhteiseksi hyväksi. Dialogissa voi syntyä luovasti ja tuotteliaasti jotakin aivan uutta. (Kurki 2008, 25 - 26.) Kyseessä on toisin sanoen vuorovaikutuksellinen ja osallistuva toiminta, toiminnan reflektointia ja siihen perustuvaa uutta toimintaa. Kurki (2000, 26) mainitsee, että aloitteellisuutta ja osallistumista tapahtuu parhaiten sellaisissa toiminnoissa ja harrastuksissa, jotka ovat luonteeltaan jatkuvia ja pysyviä.

Sosiokulttuurisen innostamisen kehys on tutkimuksemme kannalta mielenkiintoinen siksikin, että sillä on oleellinen merkitys itsenäisten sosiaalisten ryhmien ja toimivien ryhmäprosessien synnyssä. Sen avulla nimenomaan lujitetaan ryhmän identiteettiä ja vahvistetaan ryhmään kuulumisen tunnetta. Tällöin puhutaan kulttuurisen demokratian saavuttamisesta. Ryhmätoiminnan kehittämiseksi on myös laajempi, kulttuurisen demokratisaation tavoite, jossa tavoitellaan kokonaisen kulttuurisen keskustelun syntymistä. Tällöin ryhmäkulttuuria tuodaan yhteiskunnassa muidenkin tavoiteltavaksi. (Kurki 2000, 14,25, 54 - 58.) Sosiokulttuurisuudessa innostamisessa on mukana aina luova puoli. Se ei ole pelkkää arkista vuorovaikutusta vaan myös kokemuksellista ja elämyksellistä toimintaa, joka ammentaa aineksia jokaisen oman elämän historiasta (Semi 2007, 144).

Sosiokulttuurisella innostamisella on paikkansa sosiokulttuurisen vanhuskäsitteen todentumisessa. Vaikka sosiokulttuurisuus arvostaakin ikääntyneiden heterogeenisyyttä ja jokaisen omaa kokemusta vanhuudestaan, on kolmannella ikäkaudella myös omat erityispiirteensä kuten ikä, eläköityminen, muutokset perhesuhteissa ja fyysiset muutokset (Koskinen 2004, 26 - 29). Kurki (2008) tähdentää, että ikäihmisten yhteinen, nyky-yhteiskunnassa kallis ”ominaisuus” on ennen kaikkea aika. Sosiokulttuurisella innostamisella voidaan vaikuttaa

vanhusten vapaan ajan tukemiseen niin, että se olisi heille itselleen mielekästä, jopa yhteiskunnalle hyödyllistä. Vapaa-ajan käyttö ja valinnat eivät välttämättä ole helppoja vanhuksille itselleen ja aktivoituminen vaatii tietynlaisen herkistymisen. Tämä onnistuu vain, jos vanhusten itsemääräämisoikeutta ja valinnanvapautta kunnioitetaan eikä toimintaa ohjata ulkoa- tai ylhäältäpäin. Innostamisen aktiviteetit eivät ole itseisarvo. Tärkeintä on toiminnan laatu sekä sen mielihyvää ja hyvinvointia kasvattava vaikutus (Kurki 2008, 15 - 18.)

Sosiokulttuurisessa viitekehyksessä korostetaan sosiaalista aktiivisuutta ihmisten hyvinvoinnin tärkeänä osatekijänä. Suomalaisessa aktiivisen ikääntymisen keskustelussa on pidetty tärkeänä konkretisoida käsitteitä. Sosiaali- ja terveysministeriönkin dokumenteissa puhutaan käsitteitä enemmän suoraan toimintakyvystä, sen ylläpidosta ja säilyttämisestä. (Julkunen 2011, 29; Sosiaali- ja terveysministeriö 2011, 5 - 7). Haluamme myös tutkimuksessamme havainnollistaa sosiaalista aktiivisuutta vastaavasti konkreettisemmalla tasolla. Täten sosiaalinen aktiivisuus voidaan nähdä osana laajempaa toimintakykyisyyttä, sosiaalista toimintakykyä, johon liittyy myös sosiaaliset suhteet ja tuki sekä osallistuminen ja elämän mielekkääksi kokeminen (Seppänen, Simonen & Valve 2009).

Pynnösen, Sakari-Rantalan ja Lyyran (2007, 27 - 28) mukaan aktiivinen elämäntyyli kaikinensa on osa hyvää vanhenemista. Sosiaalinen aktiivisuus ja osallistuminen toteutuvat pitkälti juuri vapaa-ajan toiminnoissa, joissa yksilö jakaa osaamistaan ja aikaansa toisten kanssa. Bulkov (2002) jakaa aktiivisen osallistumisen vielä poliittiseen, kollektiiviseen ja produktiiviseen. Poliittisella aktiivisuudella tarkoitetaan lähinnä päätöksentekoa ryhmässä ja kollektiivisella aktiivisuudella ajan viettämistä muiden kanssa. Produktiivinen osallistuminen on taas jonkin hyödyllisen tuottamista. (Pynnönen ym. 2007, 29 - 30.)

Produktiivisella osallistumisella on selkeä yhtämäkohta sosiokulttuurisen innostamisen tavoitteisiin.

Suomessa on Ikivihreät-projektin (2007) yhteydessä tehty tutkimus 65 - 84-vuotiaiden ikäihmisten sosiaalisesta aktiivisuudesta. Sosiaalisella aktiivisuudella ilmeni olevan yhteyttä laajemmin moniin terveystuottajiin. Erityisesti

produktiivinen sosiaalinen osallistuminen todettiin tutkimuksessa helpottavan myös kotona asuvan selviytymistä ja ehkäisevän laitoshoitoon joutumista. Lisäksi tutkimuksesta kävi ilmi, että iän myötä ja muun toimintakyvyn heikentyessä sosiaalisen aktiivisuuden merkitys toimintakykyisyyttä ylläpitävänä tekijänä kasvoi. (Pynnönen ym. 2007, 27 - 35.) Ikääntyneiden aktiivisen ja mielekkään vapaa-ajan toiminnan kokonaisvaltainen panostaminen voi siis olla hyvän vanhenemisen kulmakivi niin yksilön kuin yhteiskunnankin kannalta.

2.2 Ryhmä ikäihmisten aktiivisuuden tukena

Sosiaalinen aktivoituminen tapahtuu parhaiten ryhmätoiminnassa. Ihmiset ovat kautta aikojen kuuluneet luonnollisesti esimerkiksi etnisyyden tai talouden perusteella erilaisiin yhteisöihin. Nyky-yhteiskunnassa lähiyhteisöllisyys tai naapuruston ja suvun tuki ovat selvästi vähentyneet ja se jättää varsinkin ikäihmiset helposti yksin. Ryhmätoiminnalle onkin erityistä tarvetta ikääntyneiden keskuudessa. Sitä järjestetään yhä enenevässä määrin vanhusten yksinäisyyden lievittämiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Yksinäisyys on yksi ikääntymisen keskeisistä ongelmista. Ikääntynyt henkilö on monesti tahtomattaan yksinäinen. Yksinäisyys edistää niin fyysisiä kuin psyykkisiäkin sairauksia ja oirekuvia. Lähtökohtaisesti ikääntyminen voikin merkitä kasvua monessa suhteessa niin yksilön kuin yhteisönkin osalta. Henkisen vireyden ylläpito ja jatkuvuus tuo elämälle uutta ja arvokasta sisältöä.

Ikäihmisten aktiivisuudessa ja erilaisissa toiminnoissa on todettu olevan suuria eroja. Heissä on niin paljon harrastavia ja hyväkuntoisia kuin uupuneita ja sairaitakin. Vanhusten ryhmätoiminnan on puolestaan todettu tukevan fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintakykyä. (Airila 2002, 5 - 6.) Sosiokulttuurisella innostamisen keinoin toteutettavalla ryhmätoiminnalla voitaisiin kannustaa myös huonokuntoisimpia vanhuksia osallistumaan. Ryhmässä voidaan vahvistaa ihmisten välisiä suhteita ja sitä kautta koko elämänlaatua.

Ryhmä eroaa yhteisöstä sillä, että ryhmällä on selkeät tavoitteet sekä joku alku ja loppu. Ryhmän tavoitteet voivat olla toiminnallisia tai tunnepohjaisia. Usein nämä kaksi kietoutuvat yhteen. (Niemistö 2004, 35.) Ryhmän tavoitteen

saavuttaminen vaatii yhteistoimintaa ja vastuuta toisista yksilöistä ja koko ryhmästä. Näin ollen ryhmän jäsenet ovat riippuvaisia toisistaan ja kaikkien panoksesta ryhmässä. Riippuvuus näkyy selkeimmin juuri vuorovaikutuksena yksilöiden välillä. Vuorovaikutus on siis myös keino, jolla yksilö voi vaikuttaa ryhmän toimintaan. (Kataja ym. 2011,13 - 15.)

Ryhmässä yhdistyy sosiaalipedagoginen perusta: yksilö ja yhteisö. Ryhmä koostuu yksilöistä, jotka tuovat oman panoksensa yhteiseen hyvään. (Avoin yliopisto 2002.) Yksilölle itselleen ryhmä on myös itsetuntemuksen lisäämisen eli reflektion väline. Reflektiolla tarkoitetaan tietoista ja kriittistä syventymistä oman toiminnan tarkasteluun. Itsetutkiskelun avulla yksilö voi tulla tietoiseksi omista tavoistaan havaita, ajatella, tuntea, kommunikoida ja toimia (Jauhiainen & Eskola 1994, 16). Kaukkila ja Lehtonen (2007) kuvaavat hyvin toimivaa ryhmää kaikkiaan antavaksi ja vastaanottavaksi prosessiksi.

Ryhmässä on oleellista suora vuorovaikutus jäsenten välillä. Ryhmä voi olla monelle vanhukselle ainoa muoto olla vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Juuri vuorovaikutus ihmisten välillä luo turvallisuuden tunnetta ja kokemusta sosiaalisesta tuesta. Ryhmä on vuorovaikutuksen yksi spesifinen konteksti, jossa tapahtuu tiedon jakamista vuorovaikutuksen välityksellä. Parhaiten tasa-arvoista ja arvostavaa vuorovaikutusta niin ohjaajan kuin jäsentenkin välillä syntyy pienryhmissä, joissa on viidestä kahdeksaan henkilöä (Aho & Laine 1997, 205 - 206). Vuorovaikutusta edistää pienryhmässä jäsenten välinen tuttuus ja siitä syntyvä luottamus. Pienryhmässä myös jäsenten vaihtuvuus on minimaalista ja kokoontuminen muita ryhmämuotoja säännöllisempää. (Kataja, Jaakkola & Liukkonen 2011, 15 - 19.)

Vuorovaikutus synnyttää ryhmädynamiikkaa, joka parhaimmillaan sitouttaa yksilöä pienryhmäänsä. Jäsenet sitoutuvat ryhmän toimintaan ja ovat motivoituneita toimimaan siinä. Heitä yhdistää myös tyytyväisyys ryhmäänsä. Näin syntyy vahva koheesio eli jäsenten tuntema vetovoima toisiaan kohtaan. Tällöin myös ryhmässä on hyvä ja avoin ilmapiiri. (Kaukkila & Lehtonen 2007, 24 - 32; Aho & Laine 1997, 205 - 206.) Ryhmä on kaikinensa vahvin yhteisöllisyyden muoto, jossa yhdistyvät yhteiset tavoitteet, yhdessä toimiminen

ja riippuvuuden syntyminen. Ryhmän jäsenille syntyy ryhmäänsä nähden henkilökohtainen luottamus, mutta myös uskomus siitä, että muilla on sama luottamus. (Tuomela & Mäkelä 2011, 94 - 95.) Eloranta ja Punkanen (2008) toteavat niin ikään tutkimuksessaan yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen olevan vuorovaikutustaitojen ja toiminnan keskiö. Ryhmään kuulumisen on yksi ihmisen monista tarpeista ja mahdollistaa yksilön olevan enemmän kuin mitä hän olisi yksin. (Eloranta & Punkanen 2008, 134 - 137.)

Vanhusten ryhmistä puhutaan usein vertaisryhminä. Vaikkei tutkimuksemme kohderyhmä ole pelkästään vertaisryhmä, haluamme silti nostaa esiin vertaisuuden merkityksen ryhmätoiminnalle. Napieriin ja Gershenfeldiin (1999) yhtyen voidaan todeta, että samankaltaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten välillä ryhmästä tulee vertaisryhmä, tällöin ryhmään hakeudutaan jonkin yhdistävän tekijän puitteissa. Vertaisryhmässä jäsenet kokevat usein olevansa tasa-arvoisia ja solidaarisia keskenään ja tukevat toinen toisiaan. (Napier & Gershenfeld 1999, 527 - 529.) Tämä mahdollistaa kohtaamisia, kuulluksi tuloa, mutta yhtä lailla kuuntelijana oloa. Vertaisryhmä perustuu kokemuksellisuudelle ja siltä pohjalta sen jäsenet ovat itse aktiivisia toimijoita, eivät toiminnan kohteita (Pennington 2005, 14 - 15). Tästä katsottuna vertaisryhmät sopivat hyvin sosiokulttuurisen toiminnan kentäksi. Vertaistuella voi olla suuri merkitys jaksamiselle ja voimavarojen tukemiselle, kun ihminen huomaa, että toisetkin painivat samanlaisten asioiden kanssa.

Vertaisryhmät ovat niin sanottuja epävirallisia ryhmiä, joihin osallistuminen perustuu vapaaehtoisuuteen. Napier ja Gershenfeld (1999, 527 - 529) painottavat, että epäviralliset ryhmät luovat parhaiten turvallisuuden tunnetta, tyydyttävät sosiaalisia tarpeita, kohentavat itsetuntoa ja mahdollistavat tiedon välitystä ja tavoitteiden saavuttamista. Hyypä (2002) on puolestaan tutkimuksissaan todennut, että juuri löysin siten ja vapaaehtoisuuteen perustuvilla kansalaisyhteiskunnasta nousevilla ryhmillä on yhteys terveyteen ja jopa pitkään ikään. Elinikää lisää nimenomaan sosiaalinen pääoma, johonkin kuulumisen tunne, joka syntyy vapaaehtoisessa harrastamisessa ja yhdessä tekemisessä. (Hyypä 2002, 11 - 12.) Tällaiset tutkimustulokset osoittavat, että sosiaalinen aktiivisuus on otettava vakavasti huomioon myös yhteiskuntapoliittisella tasolla.

2.3 Kohderyhmänä Näppärit mummot

Pyrimme vastaamaan aktiivisen ikääntymisen teemavuoden haasteeseen nostamalla esiin lahtelaisen Näppärit mummot -nimisen eläkeläisrouvien käsityöryhmän. Näppärit mummot on saanut alkunsa vuonna 1994, kun Harjulan Setlementti ry:stä lopetettiin eläkeläisille suunnattu muistelukirjontaan keskittynyt käsityökerho. Kerhon lopettamisen syynä olivat lama ja taloudellinen tilanne. Rouvat päättivät, etteivät luovuta helpolla ja alkoivat kokoontua viikottain jonkun jäsenen kotona. Itse palkattu ohjaaja liittyi joukkoon hetkeä myöhemmin rouvien pyynnöstä. Siitä asti on ryhmä toiminut aktiivisesti. Vuosi 2012 oli näppäritille mummoille juhluvuosi, sillä ryhmästä tuli täysi-ikäinen eli 18-vuotias.

Ryhmä on toiminut koko historiansa ajan ilman taustaorganisaatiota omatoimisesti. Muutama jäsen on matkan varrella vaihtunut, mutta iloinen puheensorina heidän keskuudessaan on säilynyt jäsenien vaihdoksista huolimatta. Tutkimuksemme alkaessa ryhmässä oli yhdeksän alun alkaen karjalaista tai syntyperältään lahtelaista eläkeläisrouvaa. Heidän keski-ikänsä on yli 80 vuotta. Tutkimuksemme loppumetreillä ryhmästä jäi pois kaksi jäsentä, jotka eivät terveydellisistä syistä johtuen enää pystyneet jatkamaan. Käytämme tutkimuksessamme ryhmän jäsenistä reilusti nimitystä mummot. Sen nimen he ovat itse itselleen antaneet – ovathan he kaikki myös isoäitejä eli mummoja.

Mummojen ryhmä on syntynyt ainutlaatuisen käsityöharrastuksen ympärille. He ovat vuosien saatossa itse kehittäneet muistelukirjontatekniikan ja kutsuvat sitä hompsaukseksi. Siten on syntynyt monia kymmeniä kolmiulotteisia, toinen toistaan upeampia tauluja, joista suurimmalla osalla on jokin omasta elämästä noussut tarina tai tarkoitus. Liisa Leinonen (2009) on tehnyt tästä Näppärien mummojen käsityökulttuurista pro gradun käsityön ja terapeuttisen käsityömuistelun kannalta.

Ryhmässä toimiminen edesauttaa ja ylläpitää osaltaan sosiaalista aktiivisuutta. Ikääntyminen on sopeutumista uusiin tilanteisiin ja haasteisiin. Kolmas- ja neljäs ikä tuovat tullessaan paljon muutoksia elinkaareen. Ikääntyville tulee uusia kehitystehtäviä kuten terveydentilan muutokset, yleinen heikentyminen ja

menetykset lähipiireissä. Näihin tilanteisiin lääkkeenä on liittyminen oman ikäryhmänsä jäseneksi. (Eloranta ym. 2008, 30 - 33.)

Viikottaiset tapaamiset ovat mummoille arjen tukipilari, ja niistä ei haluta jäädä pois. Käsityön lomassa kahvitellaan ja seurustellaan. ”Maailman parannus” onkin tullut vuosien saatossa yhä tärkeämmäksi. Leinonen (2009) on nostanut tutkimuksessaan esiin myös käsityön yhteyden hyvinvointiin, korostaen kokemuksellisuutta voimaantumisen välineenä sekä yhteisöllisyyttä osallisuuden kokemisen mahdollistajana. Artenomi Anna-Elina Ruonakoski (2004) on lisäksi tutkinut näppärien mummojen toiminnan merkitystä eri elämänvaiheissa ja itsetunnon nostattamisen kannalta yhden jäsenen perspektiivistä. Oma tutkimuksemme koskee Näppärät mummot ryhmän merkitystä sosiaaliseen aktiivisuuteen liittäen sen laajempaan yhteiskunnalliseen vanhuskeskusteluun sekä aktiivisen ikääntymisen edistämiseen.

3 TUUMASTA TUTKIMUKSEEN

Tässä osiossa esittelemme tutkimustehtävän, valitun tutkimusmenetelmän sekä kerromme aineiston keruun vaiheista. Näiden lisäksi selvennämme tutkimuksemme aikataulua, aineiston käsittelyä ja analysointitapoja sekä perustelemme tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

Tutkimustyömme alussa meillä ei ollut tarkkaa suunnitelmaa tai runkoa siitä, mihin kysymyksiin haluamme saada vastauksen. Halusimme lähinnä ymmärtää ainutlaatuista tutkimuskohdettamme mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Sovimme, että seuraamme mummojen toimintaa, kuuntelemme ja osallistumme keskusteluihin sekä tapaamisiin. Tutkimusmenetelmän valinta perustuu tutkimusongelman luonteeseen. Omassa tutkimuksessamme päädyimme käyttämään etnografista tutkimusotetta laadullisen tiedonhankinnan strategiana. Etnografia korostaa tutkijan omaa aktiivista roolia tutkimuksessa sekä halua jäsentää tutkittavan sosiaalisen ilmiön luonnetta mahdollisimman perusteellisesti (Metsämuuronen 2008, 20 - 21).

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimuksemme tarkoituksena on olla EU:n teemavuoden puitteissa mukana edistämässä positiivisia ikäasenteita yhteiskunnassamme. Vanhusten asema yhteiskunnassamme määritellään pitkälti vallalla olevien vanhenemismallien ja -käsitysten valossa. Tarkoituksemme on osallistua uudenlaiseen, laaja-alaisempaan vanhuskeskusteluun, jossa vanhuus voidaan nähdä myös mahdollisuutena yhteiskunnallisessakin kontekstissä. Tämän vuoksi haluamme tuoda esiin Näppärit mummot -ryhmän esimerkkinä ryhmätoiminnan yhteydestä jäsentensä hyvinvointiin.

Tutkimuksemme tavoitteena on monipuolisesti perehtyä ja kartoittaa omatoimisen harrasteryhmän ”Näppärien mummojen” ryhmätoimintaa ja sen erityispiirteitä aktiivisen vanhuuden tukena. Tavoitteena on lisäksi selvittää, miten ryhmään osallistuminen on tukenut ryhmäläisten sosiaalista aktiivisuutta ja miten sosiokulttuurinen vanhuskäsitys ja innostaminen hahmottuvat ryhmän

toiminnassa. Tutkimuksellamme pyrimme löytämään vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Millainen on Näppärät mummot ryhmän toimintamalli?

Miten sosiokulttuurinen vanhuskäsitelmä hahmottuu ryhmän puitteissa?

Mikä on ryhmän merkitys mummojen sosiaaliseen aktiivisuuteen?

Tavoitteeseen pyrimme tutkimalla Näppärien mummojen ryhmän toimintojen rakenteistumista perehtymällä erityisesti ryhmän kaksoistavoitteeseen ja kiinteyteen sekä ryhmän puitetekijöiden merkitykseen ryhmän rakenteistumisessa. Emme kuitenkaan keskity arvioimaan muistelukirjonnan merkitystä ryhmätoimintona sinällään, vaikka se onkin oleellinen osa mummojen toimintaa. Vaikka ryhmän ohjaajan rooli on tavoitteellisissa ryhmissä tärkeä, tuomme kohderyhmämme ohjaajan merkityksen esille vain mummojen näkemysten pohjalta. Ryhmän dynamiikka olisi myös mielenkiintoista tutkia ja kiinteä sisällä olo ryhmässä olisi sen ehkä mahdollistanut. Koimme kuitenkin, että näin monta vuotta toimineen ryhmän toiminnasta opinnäytetyöaikamme on vain pieni osa ja tarkempi ryhmädynaaminen tutkimus jäisi näin ollen pinnalliseksi. Ryhmän kehitysvaiheita käsittelemme siltä osin, kun ne liittyvät tutkimusongelmaamme.

Opinnäytetyöprosessin henkilökohtaisina oppimistavoitteinamme ovat yhteistyötaitojen kehittyminen sekä molemmille tutkijoille uuden tutkimusotteen, etnografian haltuunotto prosessin kuluessa. Lisäksi haluamme oppia lisää vanhusten kanssa työskentelystä.

3.2 Etnografia tutkimusotteena

Tutkimuksemme on laadullinen eli kvalitatiivinen ja siinä käytetään etnografista tutkimustyyliä. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on ylipäänsä ymmärtää ilmiöitä ja tuottaa teoreettisesti mahdollisimman syventävä tulkinta tutkittavalle ilmiölle. Tutkimuksessa käytettävä aineisto ja materiaali, niiden hankintametodit ja sopivuus, sekä tyyli, jolla tutkimusta tehdään, ovat tutkimuksen tekijän

päätettävissä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85 - 86.) Päädyimme etnografiaan osittain vahingossa todettuamme sen soveltuvan tyylillemme aloittaa tutkimus itse oppien, ilman tarkempia tutkimuskysymyksiä.

Etnografisen tutkimuksen juuret juontuvat antropologiasta ja sosiologiasta. Tutkimusmuotona se on vanha ja perinteikäs. Sana etnografia tarkoittaa kirjaimellisesti ” ihmisistä kirjoittamista”. Etnografia on oiva tutkimuskeino silloin, kun halutaan tutkia sosiaalisia ilmiöitä. Etnografia on aikojen alussa muodostunut uteliaisuudesta ihmisiin ja heidän elämäntilanteisiin ja arkeensa. Etnografia nähdään myös kulttuurin kuvaajana. Kuvauksella pyritään analysoimaan ja ymmärtämään kulttuurissa vallitsevia merkitysverkostoja. Etnografialla tehdään näkyväksi tavallisten ihmisten tarinoita ja toimintoja (Lappalainen, Hynninen, Kankkunen, Lahelma & Tolonen 2007, 9 - 11). Etnografinentutkimustapa mahdollistaa mielestämme Näppärien mummojen ryhmän tutkimisen kokonaisvaltaisena ilmiönä.

Vilkan (2005) mukaan etnografinen tutkimus on kokemalla oppimista. Se toteutetaan luonnollisissa ja sen myötä ainutkertaisissa tilanteissa, jolloin tutkijalla on mahdollisuus ymmärtää toimintaan liittyvää ajattelua ja vuorovaikutusta sisältäpäin. Näkökulmaksi nousee ryhmässä mukana elämällä syntynyt kokemus, eikä niinkään kirjallisuuden esiin nostamat näkemykset. (Vilka 2005, 48 - 49.) Tutkijan rooli onkin etnografiassa merkittävä, sillä häntä voidaan pitää koko materiaalin tuottajana (Vuorinen 2005, 65 - 67). Alusta asti ymmärsimme, että astumme tutkijoina suuriin saappaisiin, sillä kummallakaan ei ollut aikaisempaa kokemusta etnografisen tutkimuksen tekemisestä.

Etnografia on tutkimusmenetelmänä haastava ja prosessina hidas. Usein tutkimuskysymyksetkin muotoutuvat ja tarkentuvat vasta tutkimuksen edetessä ja tutkijoiden itsereflektion myötä. (Vuorinen 2005, 65; Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 81.) Opinnäytetyön puitteissa emme haluakaan puhua kokonaisen etnografisen tutkimuksen tekemisestä – se olisi vaatinut usean kuukauden kenttätyöjakson. Silti tutkimuksemme on viitekehykseltään ja työmäärältään opinnäytetyöksi laaja. Kenttätyömme sisälsi yhteensä viisi osallistumista ryhmän tapaamisiin sekä tapaamiset haastatteluineen erikseen jokaisen kahdeksan

mummon kanssa. Tänä aikana tutkimuskysymyksemme ovat tarkentuneet pala palalta: mummojen ryhmäilmiön hahmottaminen on synnyttänyt tarpeen ymmärtää taustalla olevaa vanhuskäsitystä ja lopulta yhteyttä sosiaaliseen aktiivisuuteen.

Etnografit eli tutkijat pyrkivät lisäämään ymmärrystä sosiaalisesta elämästä ja herättämään keskustelua ja uusia ajatuksia tutkimuksillaan. On kuitenkin muistettava, ettei etnografisella tutkimuksella pyritä löytämään yhtä ainoaa totuutta, koska tutkijan saama tieto on subjektiivista, rajallista ja arvosidonnaista. (Syrjäläinen 1994, 77 - 79.) Pyrimme tiedostamaan tämän riskin, mutta olisi epätotuudenmukaista edes yrittää väittää päässeemme täysin objektiivisuuteen.

Etnografiassa puhutaan yleisesti perinteisestä ja uudesta tavasta lähestyä tätä tutkimustapaa. Perinteisessä etnografiassa on tarkoitus kuvata ja havainnoida mahdollisimman totuudenmukaisesti tutkittavaa ympäristöä tai kohderyhmää. Uudessa etnografiassa ollaan sen sijaan kiinnostuneita siitä, miten tutkimukseen osallistuvat tahot tuottavat aktiivisesti sosiaalisen ympäristön todellisuuden. Uudessa etnografiassa kohderyhmää pitäisi tarkastella elämäkerrallisena, vuorovaikutuksellisena ja kulttuurillisena kohteena. (Juhila 2004, 175 - 176.)

Tämä tutkimus on toteutettu uutta etnografia-tapaa hyödyntäen. Etnografinen lähestymistapa sisältää sekä tulkinnallisia että reflektiivisiä piirteitä.

Kohderyhmämme jäsenet ovat kokeneita ja aktiivisia toimijoita, jotka itse tuottavat mittavan osan käytettävästä aineistosta tutkimukseemme. Nimenomaan reflektiivisyys mahdollistaa tutkittavien osallistumisen aineiston tuottamiseen. (Hartikainen 2009, 35.) Uusi etnografia korostaa siis tutkimusaineiston muodostumista tutkijan ja tutkittavien vuorovaikutuksessa. Tutkimuksemme eteni juuri näin: verbaalisesti lahjakkaat sekä kantaaottavat mummot paikkasivat aluksi osaltaan tutkijoiden etnografista kokemattomuutta aineiston tuottajina ja päinvastoin.

3.3 Havainnointia ja haastatteluja

Etnografinen tutkimus edellyttää, että aineistoa kerätään monella eri tavalla. Näitä tapoja ja menetelmiä ovat mm. osallistuva havainnointi, haastattelut, keskustelut,

muistiinpanot ja äänittäminen (Metsämuuronen 2008, 22). Tutkimuksessamme käytämme kaikkien näiden keräystapojen lisäksi valokuvia muistiinpanojemme ja muistamisemme tukena. Tutkimuksen puitteissa kertynyt aineistomme on laaja. Saamamme aineisto on kokonaisvaltaista ja edesauttaa meitä tutkijoina saamaan aikaan mahdollisimman hyvän ja laajan kokonaiskuvan aiheesta.

Havainnoinnista muodostui tutkimuksemme keskeisin aineiston keruun menetelmä. Etnografialle on tyypillistä, että havainnoinnista ei tehdä tarkkoja suunnitelmia, vaan se tapahtuu tilanteen ehdoilla. Emme myöskään suunnitelleet havainnointia tarkemmin. Koimme tärkeämmäksi kirjata muistiin ajatuksemme ja tunnelmamme jokaisen tapaamisen jälkeen. Tapaamisten aikana ehdimme tehdä muistiinpanoja korkeintaan muistisanoin. Pohdinnoistamme kehkeytyi mittava määrä havainnointiin perustuvia tutkimuspäiväkirjoja, molemmilla tutkijoilla omansa. Tutkimuspäiväkirjamme ovat luonteeltaan kuvailevia ja pohdiskelevia, ja niissä on myös kuvauksia omista tuntemuksistamme. Pääasiassa päiväkirjamme sisältävät yksityiskohtaisia kuvauksia tilanteista ja tapaamisista sekä keskusteluista mummojen kanssa, välillä myös pelkkiä ranskalaisia viivoja tärkeimmistä asioista. (liite 1) Jokaisen kerran jälkeen refleктоimme yhdessä kuulemaamme. Etnografiassa analyysiä tapahtuu koko ajan aineiston keruun yhteydessä.

Tarkkailevaa havainnointia eli ulkopuolisen silmin tapahtuvaa havainnointia teimme jo ollessamme yleisönä oppilaitoksemme vanhusten teemapäivän yhteydessä vuonna 2011, jolloin kiinnitimme ensimmäistä kertaa huomiota näppärien mummojen iloiseen ja aktiiviseen esiintymiseen. Tästä syntyi koko tutkimuksemme idea.

Varsinaisen tutkimuksen teon olemme alkuvuodesta 2012 aloittaneet sähköpostiviestein ja keskustelulla Näppärien mummojen ryhmän ohjaajan kanssa, joka pohjusti kiinnostustamme ja ideaamme ryhmäläisille ja hoiti ensimmäisen kontaktimme mummojen kanssa. Grönfors (2010) suosittelee käyttämään tällaista avainhenkilöä, joka auttaa hyvin tuntemansa ryhmän, luottamuksen herättämiseksi tutkijoita ja tutkimusta kohtaan (Grönfors 2010, 15).

Sähköpostiviestit ja keskustelun ohjaajan kanssa sisällytimme päiväkirjamuistiinpanoihin.

Aineiston keruumme jatkui osallistumalla keväällä 2012 kahdesti näppärien mummojen viikkotapaamiseen sillä kertaa kahvittajana toimivan mummon kodissa. Lähestyminen ohjaajan kautta oli ollut selvästikin hyvä idea, sillä mummot tiesivät jo odottaa meitä. Tämä vaihe sisälsi tutustumista, havainnointia tilanteesta ja muistiinpanojen tekoa sekä keskustelua mummojen kanssa. Näissä tapaamisissa nousi esille mummojen into saada itselleen vihkonen muistoksi ryhmätöiminnastaan. Tällöin myös saimme kaikilta suullisen luvan tutkimuksellemme sekä luvan puhua mummoista heidän omilla nimillään. Päädyimme kuitenkin toimimaan tutkimuksemme myöhemmässä vaiheessa anonyymisti eli emme käytä mummojen nimiä työssämme.

Päädyimme yhdessä mummojen kanssa siihen, että kuvaisimme jokaisen mummon ryhmätöiminnasta kertovaa vihkosta varten. Syntyi idea, että jokainen valitsisi yhden tekemänsä taulun kuvaan ja kertoisi tauluun liittyvän tarinan vihkoa varten. Sovimme, että tapaisimme jokaisen mummon yksitellen hänen omassa kodissaan. Tässä yhteydessä teimme haastattelut jokaiselle mummulle muun muassa heidän ryhmäänsä liittyvistä seikoista ja aktiivisen sekä sosiaalisen vanhuuden merkityksen tiimoilta. Meillä oli avoin haastattelurunko, vaikka tutkimuksemme varsinaista aihetta ei vielä ollutkaan. (liite 2)

Haastattelut suoritimme mummojen aikataulujen mukaisesti keväällä 2012. Varasimme aikaa 1,5 tuntia haastateltavaa kohden. Totesimme varaamamme ajan olleen liian lyhyen. Hirsjärvi ja Hurme (2000, 133 - 134) muistuttavat, että vanhusten haastattelussa on huomioitava vanhusten mahdolliset fyysiset rajoitukset sekä kiireetön ajankäyttö. Huomasimme jo ensimmäisissä haastatteluissa, että ne olisivat helposti venyneet koko illan mittaisiksi ja teemat rönsyilivät nopeasti koko elämäntarinan kattaen. Huomasimme myös, että ikäihmisten kanssa haastatteluista tuli väkisinkin keskustelunomaisia, avoimia ja strukturoimattomia.

Haastattelutilanteet olivat lämminhenkisiä ja pullan tuoksuisia. Haastattelut käytiin keittiöissä tai olohuoneen puolella ruokapöydän ääressä kahvittelun

merkeissä. Haastattelut alkoivat jokaisessa kodissa ajankohtaisten uutisten tiimoilta ja kuulumisten vaihdoilla. Kertasimme vielä nauhurin käyttöön ja tutkimukseen liittyviä asioita. Pyrimme mahdollisimman samankaltaisiin haastattelutilanteisiin. Teimme haastatteluiden aikana aktiivisesti tarkentavia kysymyksiä, jotta kaikki teemat tulivat käsitellyiksi. Toinen tutkijoista huolehti nauhurin toiminnasta ja äänittämisestä. Päävastuu haastatteluiden kuluista oli molemmilla tasapuolisesti. Haastattelun ja nauhoituksen lomassa teimme myös muistiinpanoja siltä osin kun kerkisimme. Kaikkinensa haastattelut olivat lähinnä dialogista keskustelua. Keskityimme puhumaan ja kuuntelemaan sitä, mitä mummot pitivät tärkeinä. Kuuntelimme mitä ihmeellisimpiä tarinoita elämästä ja olimme iloisia, kun opimme jotain, mitä emme ymmärtäneet kysyä.

Jälkeenpäin ajatellen haastatteluihin käytetty aika oli täysin ylimitoitettu. Nauhoja kertyi yli kymmenen tuntia. Tutkimuksen eteneminen tässä vaiheessa tuntui epätoivoiselta, varsinkin kun selkeitä tutkimuskysymyksiä ei ollut. Myöskään rahoitusta lehtisen tekemiseen ei opinnäytetyöprosessin aikana löytynyt. Unohdimme sen ajatuksen opinnäytetyömme puitteissa, joskin toivomme idean vielä joskus toteutuvan. Myöskään ottamamme valokuvat eivät ole tutkimuksemme varsinaisena aineistona. Haastattelutilanteissa ottamamme valokuvat tallensimme kuitenkin tietokoneelle ja teetimme paperiversioiksi, joita näytimme mummoille. He saivat valita kuvistaan mieleiset mahdollista muistelulehtistä varten tulevaisuudessa.

Tehdyistä haastatteluista syntyi lopulta keskeinen aineistonkeruumenetelmä havainnoinnin rinnalle. Näiden yksilöhaastattelujen ansiosta jokainen ryhmän jäsen sai äänensä kuuluviin, mikä ei ollut samalla tavalla mahdollista ryhmätapaamisissa, joissa äänen volyyymi oli aina melkoinen.

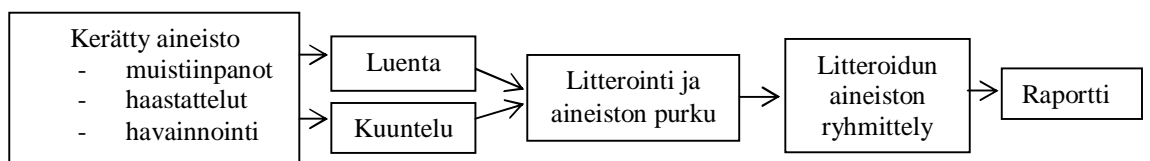
Tutkimuskysymysten muotoutumisen ja keskeisen teorian löytymisen jälkeen katsoimme tarpeelliseksi osallistua mummojen ryhmätapaamiseen, jotta voisimme havainnoida mummojen ryhmätoimintaa erityisesti sosiokulttuurisen innostamisen kehyksessä. Lisäksi huomasimme, että emme olleet missään vaiheessa pyytäneet mummoilta kirjallista tutkimuslupaa, joten toteutimme myös sen näiden tapaamisten yhteydessä. (liite 3)

Osallistuimme vielä loppuvuodesta 2012 yhteensä kahteen mummojen ryhmätapaamiseen. Aineiston keruun kannalta tämä vaihe oli lähinnä osallistuvaa havainnointia. Niemistö (2004) suosittelee ryhmän syvällisemmän tarkastelun välineeksi osallistuvaa havainnointia, jolloin voi parhaiten yhdistää muilla tavoin syntyneen näkemyksensä omaan kokemukseensa ryhmän toiminnasta. Osallistuvan havainnoinnin käyttäminen vaatii tutkijalta tutkittavaan ryhmään sisäänpääsyä (Niemistö 2004, 17, Vilka 2005, 45). Tässä vaiheessa olimme mummojen kanssa jo niin tuttuja, että osallistuimme luontevasti keskusteluun ja kahvitteluun. On huomioitavaa, että osallistuva havainnointi kohdallamme ei tarkoittanut osallistumista itse käsityön tekemiseen. Teimme mummoille vielä täydentäviä kysymyksiä ja kaikista havainnoistamme teimme jälleen päiväkirjamerkinnot.

Tutustuimme aineistonkeruuvaiheessa myös muuhun kohderyhmäämme liittyvään materiaaliin. Haastattelujen yhteydessä saimme tutustua esimerkiksi mummojen keräämiin lehtiartikkeleihin, joita on vuosien varrella julkaistu heidän ryhmästään. Näistäkin olemme tehneet lähinnä päiväkirjamerkintöjä.

3.4 Aineiston analyysi ja haastava kirjoitusprosessi

Analyysivaihetta ja sen kuvaamista pidetään usein etnografisen tutkimuksen ongelmakohtana, sillä etnografiassa aineisto on usein moninaista, työvaiheet limittyvät ja analyysi alkaa tavallaan jo kenttätöyövaiheessa (Syrjäläinen 1996, 89). Omassa tutkimuksessamme aineiston tuottaminen ja hankinta eivät olleet missään vaiheessa irrallaan analyysistä vaan kaikki aineisto kulki mukana analyysin kanssa läpi koko tutkimuksen. Karkeasti analyysimme työvaiheet olivat muistiinpanojen ja havainnointien lukemista, kirjaamista ja työstämistä, haastatteluiden antiin tutustumista, litterointia, litteroidun tekstin lukemista ja ryhmittelyä sekä saamamme materiaalin yhdistämistä teoriaan (kuvio 1).

KUVIO 1. Pelkistetty analyysin kulku tutkimuksessamme.

Jo ensimmäisten mummojen ryhmätapaamisten jälkeen kirjasimme vapaamuotoisesti ylös mahdollisia esiin tulleita asioita, vaikkei varsinaista aihetta vielä ollutkaan. Näitä asioita olivat muun muassa ryhmän historia, ryhmän toimintaperiaatteet, ryhmäläisten virkeys ja yhteishenki, ylpeys tauluista ja taulujen tarinat. Tätä voidaan pitää jonkinasteisena esivaiheen analyysinä. Tämän pohjalta syntyikin yksilöhaastatteluja varten väljä haastattelurunko.

Varsinaisen analysoinnin aloitimme yksilöhaastattelujen jälkeen. Haastatteluun pohjautuvasta aineistosta syntyi mittava määrä materiaalia, kuten meille kävi, tuntitolkulla nauhamateriaalia. Hetken olimme lähes kaoottisessa tilanteessa miettien, mitä tehdä aineistolle, varsinkin kun varsinaista aihetta tai tutkimuskysymyksiä ei vielä ollut. Koska haastattelut olivat rönsyilleet keskustelunomaisesti ohi haastattelurungon, päädyimme siihen, että kuuntelemme nauhoja kumpikin tutkija tahoillamme merkiten karkeasti ylös teemoja, mitä mummojen haastatteluista löytyi. Tässä vaiheessa emme edes ajatelleet vielä sanatarkkaa litterointia, sillä ymmärsimme, ettei se materiaalin runsauden vuoksi olisi mitenkään mahdollista. Pyrimme löytämään nauhoista ainakin haastattelurungon mukaiset teemat, mutta huomasimme pian, että sieltä nousi esiin paljon muutakin. Mummojen jutustelusta ymmärsimme, että kyseessä ei ole vain irrallinen ryhmä, vaan sillä on myös yhteys toimintakykyyn, terveyteen ja aktiivisuuteen yhteiskunnan eri tasoilla. Viimeistään tässä vaiheessa vakuutuimme siitä, että työmme toteutuu etnografisella työotteella. Merkitsemämme karkeat teemat kokosimme yhteiseksi miellekartaksi, jotta meille hahmottuisi paremmin, millaista teoriaa etsisimme aineistomme tueksi. Miellekartasta nousi kolme isompaa aihealuetta – ryhmän rakentuminen, suhtautuminen ikääntymiseen sekä asema yhteiskunnassa.

Tästä alkoi aineistosta nousseen tiedon perusteella sitä tukevan teorian etsiminen. Aikaisemmin olimme hahmottaneet Näppärien mummojen toimintaa lähinnä ryhmäteoreettisessa valossa. Haastatteluista löysimme miellekartan avulla yhtymäkohdat vanhenemisen teorioihin ja ajankohtaiseen EU:n teemavuoteen ja näin tutkimuskysymykset viimein muotoutuivat. Tämä työvaihe oli erittäin työläs. Se kesti kesän yli aina suunnitelmaseminaariin asti ja täydentyi tutkimuksemme viime metreille. Tähän väliin tuli vielä kolmen kuukauden mittainen tauko

työkiireiden vuoksi, ja tämän takia jouduimme palauttelemaan asioita uudelleen mieliimme. Kuuntelimme nauhoja vapaamuotoisesti yhä uudelleen ja etsimme teoriaa samanaikaisesti yhä lisää. Haastatteluaineisto tuli meille erittäin tutuksi. Analyttisen otteen omaksumista auttaakin se, että jaksaa opiskella omaa aineistoaan koko tutkimusprosessin kuluessa, mietiskellä ja tarkentaa tutkimustehtäväänsä sekä perehtyä kirjallisuuteen (Syrjäläinen 1996, 90).

Analysoinnin avulla pyritään löytämään vastauksia tutkimustehtävään sekä kerätään aineistosta tutkimuksen kannalta olennaisia seikkoja ja huomioita. Analysointi auttaa tutkijaa saamaan aikaan mahdollisimman luotettavia johtopäätöksiä kohteena olevasta ilmiöstä tai asiasta (Hirsjärvi & Hurme 2000, 135 - 138.) Tutkimuksemme lopullinen analysointi alkoi aineiston litteroinnin jälkeen. Litterointi suositellaan tehtäväksi yleensä heti haastattelujen jälkeen. Omassa tutkimuksessamme teimme tarkemman litteroinnin vasta kesätaun jälkeen, kun tutkimuskysymykset, aihealueet sekä alustava teoreettinen viitekehys olivat muotoutuneet. Kuten olemme todenneet, nauhojen täydellinen litterointi ei olisi ollut mahdollista rönsyilevän kerronnan takia. Päädyimme litterointiin valikoidusti aihealueittain ja litteroimme haastattelujärjestyksessä sanatarkasti kaikki ryhmään, ikääntymiseen ja yhteiskunnallisuuteen liittyvät haastattelukohdat. Näin litteroitua tekstiä tuli kaikkiaan 28 sivua. Merkitsimme ylös myös naurahdukset ja toistot, koska uskoimme tarvitsevamme niitä vielä kirjoitusvaiheessa.

Saadun aineiston analysoimme aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Vilkan (2005, 140) mukaan siinä voidaan erotella kolme eri vaihetta: aineiston pelkistäminen tutkimusongelman kannalta olennaisiin asioihin, sen uudelleen ryhmittely johdonmukaisesti osiin ja teoreettisten käsitteiden luominen. Haastatteluaineiston pelkistämisen tukena olivat jo ensimmäisessä haastattelujen kuunteluvaiheessa nousseet aihealueet ja niistä muotoutuneet tutkimuskysymykset.

Tulostimme litteroinnin tuotokset paperiversioiksi, joita luimme vielä läpi useaan kertaan etsien sieltä näitä mummojen toimintaa jäsentäviä kokonaisuuksia. Tämän jälkeen leikkaa ja liitä toimintojen avulla luokittelimme aineistomme ensin

aihealueittain ryhmän, aktiivisuuden ja ikäkäsitysten mukaisiin osiin. Seuraavassa vaiheessa tarkastelimme jokaista osaa erikseen jatkaen sen analysointia ja ryhmittelyä tarkemmin teoreettista viitekehystä apuna käyttäen. Ryhmäilmiön jäsentämisen apuna oli ryhmän rakenteistumisen käsitteet suhtautumisessa ikään taas sosiokulttuurisen vanhuskäsityksen ideat. Näistä muodostui pääluokkia, joita ryhmän rakenteistumisessa olivat esimerkiksi ryhmään liittyminen, ryhmän tavoitteet, ryhmän vuorovaikutus. (liite 4) Pääluokat jaoin tämän jälkeen alaluokkiin. (liite 5) Haastatteluaineiston rinnalla luimme havainnointimuistiinpanojamme ja ryhmittelimme niitä samojen teemojen mukaisesti.

Ryhmiteltyämme aineiston eri alaluokkiin aloitimme aineiston viimeisen vaiheen tulkinnan lukemalla materiaalia vertaillen ja kyseenalaistaen sekä asiayhteyksiä etsien. Syrjäläinen (1996, 89) käyttää tästä nimitystä ristiinvalidioiminen. Totesimme muistiinpanoaineistomme pääasiassa tukevan haastatteluaineistosta esiin nousseita huomioita. Huomasimme myös, että haastatteluaineiston ryhmään ja sosiokulttuuriseen vanhuskäsitykseen liittyvissä luokissa löytyi molemmissa selittäviä tekijöitä, joita voidaan yhdistää mummojen sosiaaliseen aktiivisuuteen. Tästä syntyi viimeisessä empiirisessä luvussa esitetty tulkinta mummojen sosiaalisesta aktiivisuudesta luomamme ryhmäkäsitteen valossa.

Analysointitapamme tarkoituksena on kaikkienensa ollut se, ettei teoria pakota aineistoa mihinkään tiettyyn muottiin, vaan aineistoa voidaan rikastuttaa teorian avulla.

Haastatteluaineistoihin perustuvissa sekä etnografisissa tutkimuksissa ja niiden analysoinneissa tavoitteina on päätyä onnistuneisiin tulkintoihin ja tutkimustuloksiin. Eri ihmiset saattavat tulkita eri näkökulmista ja erilalla samaa tekstiä. Analyysin haasteena onkin saada aikaan tutkimuksen lukijalle samankaltainen näkökulma kuin tutkijalla itsellään on ollut analyysia tehdessään. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 151 – 152.) Kokematon etnografi on ison haasteen edessä näyttäessään toteen, miten aineistojen ”palapeliä” rakennetaan.

Aineiston analyysin ja tutkimuksen raporttiosan kirjoittaminen oli ehdottomasti tutkimuksen haastavin vaihe. Pohdimme moneen kertaan, miten pystyisimme

täyttämään etnografisen tutkimusotteen vaatimukset ja kirjoittamaan itsemme ”sisään” analyysiin niin, etteivät kohderyhmämme tulkinnat kärsi. Etnografinen tutkimus on kaikissa vaiheissa vuorovaikutuksellista ja henkilökohtaista. Aineiston keruun vaiheessa onnistuimme tässä mielestämme hyvin, mutta pohdimme, miten ilmaisemme sen raportointivaiheessa niin, että saisimme välitettyä lukijalle analyysimme näkökulman. Pyrimme löytämään sellaisen kirjoitustyylin, ettemme alleviivaa siinä itseämme, mutta osoitamme kuitenkin, että suhteemme tutkittaviin on ollut vuorovaikutuksellinen. Tämä on myös tietoinen valinta osoittaa ymmärtävämme etnografiseen tutkimukseen liittyvä subjektiivisuuden riski.

Analyysin jälkeen aloitimme varsinaisen tekstin tuottamisen. Mummojen lausahdukset osoittautuivat erittäin virkistäviksi ja osuviksi ja siksi päätimme käyttää niitä analyysin sisällä elävöittäen ja kooten kaiken yhteen. Sitaatit erottuvat tekstistä kursivoituina ja lainausmerkein. Kirjoitustyyli olemme hyödyntäneet erityisesti mummojen ”huumorin kukkia”. Tämä ohjaa muun muassa empiirisen osien otsikointia. Niissä puhutaan mummoista vertauskuvallisesti koululaisina, joilla on niin lomat, läksyt kuin luokkaretketkin. Nämä vertauskuvat toistuivat kaikkien mummojen haastatteluissa.

Etnografiassa aineiston moninaisuus tuo lisää haasteita analyysiin ja tekstiin. Jokaisen osapuolen täytyisi voida tunnistaa heistä tehdyt tulkinnat ja hyväksyä ne. Erityisen vaikeaksi koimme havainnointiaineiston soveltamista tekstiin, sillä havainnointimuistiinpanomme pitivät jo osaltaan sisällään välivaiheiden analysointia. Lisäksi molemmilla oli omat muistiinpanonsa ja tapansa tehdä niitä. Myöskin muistiinpanoista oli vaikeampi innostua kuin kuuntelemisesta. Lopulta päätimme käyttää myös päiväkirjamuistiinpanoistamme suoria otteita tekstin sisällä. Myös ne on merkitty sitaatein ja kursivoitusti, mutta muusta tekstistä sistentäen.

Empiirisen osion kirjoittamistapa on yhdistelmä teoriaa, analyysiä ja suoria lainauksia. Teorialla haluamme välttää tutkimuksemme eri osien irrallisuutta toisistaan. Empiirisessä osiossa esitetty teoria ei ole kuitenkaan alun toistoa vaan sitä täydentävää. Analyysin ja suorien lainausten liittämällä yhteen pyrimme

osoittamaan, ettemme pelkästään kuvaile tutkimustamme vaan myös tulkitsemme sitä. Tutkimuksemme otsikoinneissa olemme myös huomioineet kertovan lähestymistyylin. Etnografisessa analyysissä on tärkeää hahmottaa tutkittavan kohteen toiminnan juoni tai logiikka kokonaisuudessaan (Vilka 2005, 51). Tavoittelimme sellaista kirjoittamisen tapaa, joka olisi tarpeeksi konkreettinen, mutta toisi esiin juuri meidän ymmärryksemme kohderyhmästämme.

3.5 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Yhtenä tutkimuksen osana on arvioida tutkimuksen luotettavuutta ja eettisyyttä. Olemme pyrkineet huomioimaan ja hyödyntämään koko opinnäytetyöprosessin ajan luotettavuuteen sekä eettisyyteen liittyviä seikkoja. Luotettavuutta lähestytään tutkimuksissa validiteetin ja reliabiliteetin käsitteiden avulla. Heikkinen ja Syrjälä (2008, 147) täsmäntävät käsitteiden sisältöä seuraavasti: Validiteetti (luotettavuus) tarkoittaa tutkimusmenetelmän ja -kohteen yhteensopivuutta ja reliabiliteetin (toistettavuus) avulla arvioidaan tulosten pysyvyyttä ja alttiutta satunnaisvaihteluille. Validiteettiin liittyy myös kysymys siitä, onko tutkimuksessa tutkittu sitä, mitä oli tavoitteena tutkia sekä sopivatko tutkimuskysymykset, kerätty aineisto ja käytetyt menetelmät yhteen.

Luotettavuudesta puhuttaessa ja sitä arvioidessa otetaan käsittelyyn muun muassa tutkimusmenetelmät, tutkimusprosessi kokonaisuudessaan ja tutkimuksesta saadut tulokset sekä analyysi. Etnografisessa tutkimuksessa luotettavuus käsitteenä on mielestämme harhaan johtava ja sen yhteydessä puhutaankin enemmän subjektiivisuuden riskeistä. Sanan luotettavuus voisi korvata esimerkiksi uskottavuus, käyttökelpoisuus tai vakuutettavuus sanoilla (Huttunen, Kakkori & Heikkinen 1999, 111). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta on yleisesti ottaen vaikea arvioida. Tutkijoina tuomme esiin tutkittavan ryhmän käsityksiä ja kommentteja, ja tässä tutkimuksessa selkärankana on totuudellisuus.

Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeistukset (2003) ovat olleet ajankohtaisena ja täydentävänä apuna opinnäytetyöprosessin kannalta. Tutkimuksessamme olemme noudattaneet tutkimuksen eri vaiheissa hyvää tieteellistä ja eettistä tutkimustapaa. Tutkimuksessa on merkitty lähdemerkinnöin

muuntelematta ja vääristelemättä käyttämämme muiden tutkijoiden aineistot. Tutkimuksen raportointi on kirjoitettu avoimesti ja rehellisesti huomioiden tutkittavan ryhmän jäsenten itsemääräämisoikeus sekä yksityisyyden suoja.

Näppärät mummot -ryhmää tutkittaessa astuimme jäsenten yksityiselämän ja yksityisyyden kentälle. Keräämämme aineisto ja materiaalit perustuivat pitkälti kohderyhmämme jäseniltä saatuihin tietoihin, jolloin meidän tuli tutkijoina huomioida hyvien tieteellisten käytäntöjen lisäksi myös yksityisyyden suojan perusasiat. Hyvät tieteelliset käytännöt sisältävät myös ohjeistusta aineiston säilytyksestä, julkaisusta ja anonyymiteetiudesta. Itsemääräämisoikeus toteutui sillä, että tutkimuksen kohteeksi tuleminen ja siihen osallistuminen oli jokaiselle henkilölle vapaaehtoista. Vaikkakin Näppärät mummot antoivat luvan julkaista tutkimuksessa nimensä, päätimme kuitenkin pitää tutkimuksemme anonyymina. Tämä siitäkkin huolimatta, että esimerkiksi peitenimillä olisimme voineet elävöittää etnografista kirjoitustapaa. Nyt kuitenkin kohderyhmän henkilöllisyydet pysyivät salaisina eikä heidän yksityisyyden suojansa tullut loukatuksi.

Tutkimuksen alkumetreillä pyysimme kohderyhmältämme suullisen tutkimusluvan, jota myöhemmin vielä täydensimme kirjallisesti. Ensimmäisellä tapaamisellamme kerroimme tutkimuksestamme kaiken oleellisen eli keitä olemme, mistä tulemme ja miksi. Selvitimme perustellen mummoille tutkimuksemme pääaiheet ja teemat, joita halusimme tutkia ja mitä tietoa tutkimuksellamme tavoittelemme. Avasimme myös sitä, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa ja mitä se tutkittavilta vaatii. Yhdessä kohderyhmän jäsenien kanssa päädyimme yksilöhaastatteluihin heidän omissa kodeissaan. Halusimme lähestyä haastateltavia mahdollisimman neutraaleissa ja rauhallisissa olosuhteissa. Kävimme myös läpi tallennustavat, joilla haastattelut ikuistettaisiin. Nämä kyseiset elementit oli hyvä tuoda jo alkuvaiheessa kohderyhmän tietoisuuteen, jotta jokainen pystyi tekemään lopullisen päätöksensä osallistumisestaan tutkimukseen.

Tiesimme jo prosessin alussa keräävämme kvalitatiivista aineistoa haastatteluiden pohjalta. Haastattelumenetelmä oli vaivattomin ja paras tapa mummoja ajatellen. Emme juurikaan tutkineet Näppärien mummojen historiaa ennen prosessimme

alkamista, koska halusimme välttyä ennakkokäsityksiltä. Lähtökohtamme olivat täten objektiivisia ilman ennakkokäsityksiä, eivätkä kuulemamme ja kokemamme asiat vaikuttaneet tekemiimme tulkintoihin. Emme voi kieltää sitä, ettemmekö olisi olleet liikkeellä nimenomaan positiivisuuden sapluunalla ja aiheeseen välillä ihastuenkin. Siitä huolimatta yritimme säilyttää myös kriittisen näkökulman aiheeseen.

Jalkauduimme mummojen haastatteluihin oman ratkaisumme pohjalta eli emme keränneet juurikaan tietoa ennen toimintaamme. Tutustuimme ja aloimme etsimään aihepiiriimme sopivaa tietoa ja kirjallisuutta haastatteluiden jälkeen. Yhdymme Metsämuurosen (2008, 23 - 24.) tulkintaan, jossa hän mainitsee, että tutkijat, jotka perehtyvät aihepiiriinsä ennen tiedon ja aineiston keräämistä ovat täysin saamansa aineiston varassa.

Aineistostamme ison osan muodosti myös havainnoimalla kerätty materiaali. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta se mietitytti meitä matkan varrella. Pohdimme vaaraa, tuommeko muistiinpanoissamme esiin liikaa omia tuntemuksiamme. Lisäksi pohdimme, miten luotettavuuteen vaikuttaa se, että tutkijoita on kaksi, koska etnografiassa tutkija on mukana paljolti omalla persoonallaan. Pidimme kahta tutkijaa kuitenkin rikkautena tutkimuksellemme, sillä se on mahdollistanut havainnoin laajemmin. Keskinäinen reflektointimme on ollut osa koko tutkimusprosessia ja siinä on noussut esiin asioita, joita olemme molemmat pitäneet ilmiön kannalta tärkeinä. Toisaalta olemme voineet suunnata tältä pohjalta havainnointia johonkin tiettyyn suuntaan. Näin ollen katsomme, että kahden tutkijan asetelma on lisännyt havainnointimenetelmän luotettavuutta.

Tutkimusprosessia kokonaisuudessaan on syytä arvioida kriittisesti luotettavuuden kannalta. Tutkimusprosessimme eri työvaiheet ovat kulkeneet lomittain alusta loppuun ja aineisto on ollut moninaista ja paljolti itse mummojen kanssa tuotettua. Pohdimmekin sitä, olemmeko löytäneet oikeaa ja oleellista tietoa. Olemme pyrkineet tuomaan esille mummojen äänen, siksi teimme tietoisesti valinnan olla haastatteleminen ryhmän ohjaajaa, vaikkakin hänen tärkeytensä ryhmässä on kiistaton, ja hän olisi varmastikin tuonut tutkimukseen paljon asiatietoa oman näkemyksensä pohjalta. Päädyimme selkeästi rajaamaan tutkimuksemme

mummojen tulkintoihin ryhmästään, joten ohjaajan roolia käsitellään siltä osin kuin se näissä tulkinnoissa tulee ilmi. Koimme, että prosessi mummojen kanssa oli hyvä ja vuorovaikutteinen. Kävimme mummojen tapaamisissa kertomassa, miten tutkimuksemme etenee.

Tutkimuksen luotettavuutta kuvaa myös se, että olemme päässeet tutkimuksemme tavoitteeseen ja löytäneet vastaukset kaikkiin tutkimuskysymyksiimme. Vaikka aineistomme sekä teoriakehyksemme oli laaja, onnistuimme selättämään uhkakuvan pinnallisuudesta. Onnistuimme lopulta hahmottamaan Näppärät mummot -ryhmää kokonaisvaltaisesti aktiivisen ikääntymisen näkökulmasta. Tavoitteen saavuttamisen luotettavuutta lisää se, että onnistuimme löytämään aiheesta monta tasoa yksilöstä yhteiskuntaan. Riski lähteä tutkimukseen ”kylmiltään” johdatti meidät etnografisen työtteen haastavaan maailmaan, mutta se kannatti.

4 NÄPPÄRÄT MUMMOT RYHMÄN RAKENTUMINEN

Tässä tutkimuksemme ensimmäisessä empiirisessä pääluvussa kuvaamme Näppärät mummot ryhmän toimintamallia yleisesti ryhmän rakenteistumisen kannalta. Siinä tarkastellaan ryhmän muodostumista jonkun toiminnan pohjalta sen jäsenille merkityksiä luovaksi kokonaisuudeksi. Keskeistä tässä on ryhmään liittymisen sekä ryhmän tavoitteiden, peruselementtien ja vuorovaikutussuhteiden ymmärtäminen unohtamatta ryhmän yhteyttä yhteiskunnalliseen kontekstiin (Jauhiainen & Eskola 1994, 98 - 99.)

Tämä osio on kirjoitettu sekä otsikoitu kertovalla kirjoitustyyllillä. Tekstistä lukija voi poimia tutkijoiden omia havainnoiteja sekä mummojen haastatteluiden satoa. Tämä ryhmäteoreettinen viitekehys auttaa meitä tutkijoina hahmottamaan kohderyhmämme ainutlaatuisena ryhmäilmiönä.

4.1 Jäseneksi ryhmään

Eräs kohderyhmämme jäsen kertoi haastattelun aikana oman kokemuksensa pohjalta käsityötaustastaan.

Eläkkeellä on siinä mielessä mukavaa, että voi itse valita tekemisensä. Kaikki me ollaan tavalla tai toisella käsityöihmisiä. Aina minäkin olen ommellut itselleni vaatteita, jo ennen kuin oli ompelijan koulutustakaan. Ei sitä osaa oikein ilman olla.

Näppärät mummot ryhmä on syntynyt eläkkeelle jäämisen myötä vapaaehtoisuuden pohjalta. Ryhmän päämäärä eli kirjontatöiden tekeminen on ollut ryhmään liittymisen perusajatus, sillä käsitöiden tekeminen on ollut kaikille ryhmän mummoille tärkeää elämän varrella. Moni heistä on tehnyt tarvekäsitöitä jo nuoruudessaan, joillekin siitä tuli aikanaan jopa ammatti. Eläkkeellä ollessaan heillä riittää aikaa käsitöiden tekemiseen ja käsityöryhmään liittyminen on ollut mummoille oiva tapa pitää yllä harrastuneisuuttaan. Ensin oli luontevaa hakeutua kansalaisopiston kurssille, jonka lopettamisen jälkeen kolme ryhmän alkuperäisjäsentä sai idean oman ryhmän perustamisesta.

Ottakaa nuoremmatkin mallia mummoista. Kun ei ole uusavuton voi saada aikaan vaikka ja mitä...jopa harrastuksen ympärille ystäviä ja juttuseuraa. (Sanin päiväkirja)

Taulujen tekemisen tavoitteen lisäksi mummoja on houkutellut ryhmään myös ryhmän ainutlaatuinen käsityötoiminta ja muut ryhmän jäsenet. Erityisesti ryhmään kaksi myöhemmin liittynyttä mummoa kuvaavat innostuneensa ryhmätoiminnasta valmiita tauluja nähdessään. ”Kun kävin eräällä mummolla, ihastuin hänen töihinsä ja ajattelin, että tuollaiseen toimintaan minäkin haluan mukaan, että kunhan osais edes jotain tollaista”, ” Ihan pystymättästä tulin, mutta ajattelin, että uteliaisuuttani tulen kattomaan, mikä porukka tämmöistä tekee.” Kommentti viittaa selvästikin haluun kuulua johonkin, olla ryhmän jäsen.

Iän myötä ryhmään kuulumisen tuoma turvallisuuden tunne korostuu muun sosiaalisen verkoston kaventuessa. ” Lähdin tähän aikanaan kun ystävä kuoli, mietin, etten tänne jää yksin istumaan.” Ryhmään liittymiseen kytkeytyy usein ihmisten välistä vetovoimaa, jossa riittävä määrä samankaltaisuutta mahdollistaa vertaisuuden kokemuksen (Shaw 1981, 86 - 93). Näppärien mummojen ryhmäläisillä on paljon yhdistäviä tekijöitä. ” Niinhän me olla kaikki eläkkeellä ja mummoja (isoäitejä) ja leskiä eikä turhista murehdita.” Kaikille yhteisen positiivisen elämänasenteen ja yhteiskunnallisen aseman lisäksi suurta osaa ryhmäläisistä yhdistää myös karjalaiset sukujuuret. ”Meistä kun moni on Karjalasta, niin muistellaan niitä vanhoja asioita, kun evakkoon lähdettiin, ja juttu luistaa.”

Täysi samankaltaisuus ei kuitenkaan ole ryhmän itseisarvo, vaan ryhmään mahtuu mukaan pari alkuperäistä lahtelaistakin. ”Ne karjalaiset muistaa joka kiven ja kannon, me muut ollaan tällaisia hitaita hämäläisiä ja välillä vaan kuunnellaan siinä sivussa, mutta kivahan niitä juttuja on kuunnellakin.” Ryhmän yhteenkuuluvuus syntyy sopivasta määrästä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Ne juuri ovatkin rikkaus Näppärien mummojen keskuudessa sekä tuovat ryhmään kirjavuutta ja omaperäisyyttä.

4.2 Tavoitteena taulut ja yhdessäolo

Oli kuin olisimme astuneet sisään näyttelyyn. Kodikkaan asunnon seinät oli verhottu tauluin. Kaikki itsetehtyjä, kolmiulotteisia taideteoksia, kuin maalauksia ja vasta lähietäisyys paljasti ne kirjontatöiksi. Viipurin linna, lapsuuden kotitalo, ruska jne. En ollut nähnyt mitään sellaista aiemmin. (Terhin päiväkirja)

Taulut kertovat Näppärien mummojen ryhmän toiminnan tarkoituksesta, kirjontatekniikalla tehdyistä tauluista. Kaikkien mummojen koteja koristi toinen toistaan värikkäämmät ja persoonallisemmat taulut, jotka olivat aikaansaannoksia ryhmän myötä. Taulut ovat sanoinkuvaamattoman kauniita ja tarkoin tehtyjä, pieniä yksityiskohtia myöten.

Ryhmän tehtävä perustuu ensisijaisesti ryhmän toiminnan tarkoitukseen yhteiskunnassa (Jauhiainen & Eskola 1994, 99). Vanhuudessa yhteiskunnallinen asema muuttuu, kun työelämä jää taakse, mutta taas aikaa omalle hyvinvoinnille on enemmän. Näppärien mummojen perimmäinen tavoite kytkeytyy osallistumiseen ja itselle mieluisaan sekä hyödylliseen toimintaan.”
Viriketoimintaa piti itse itselle järjestää, ei sitä laakereillekaan saa jäädä lepäämään, siitä ei hyvää seuraa.”

Ryhmän kaksi perustajajäsentä aloittivat kansanopistossa valmiiden kirjontamallien tekemisen opettajan johdolla. Vähitellen tauluja alkoi syntyä tekijöiden omista, omaelämäkerrallisista malleista ja muisteluista. Kun ryhmä lakkautettiin taloudellisista syistä laman aikana, mummoille oli jäänyt polttava kipinä kirjailla muistoja tauluiksi. ”*Ajattelin, että tällaista olis mukava jatkaa, tekisin vanhoja kuvia ja muistoja.*” Näppärit mummot ryhmä perustettiin ja ryhmän tavoitteeksi muovautui muistelukirjonta.

Mummojen ryhmätavoite nivoutuu yhteen sekä harrastuksena että yhdessäolona ja toimintana. Ryhmä keskittyy mieluisaan käsityöhön konkreettisesti yhdessä istuen ja yhdessä saatuja kokemuksia pohtien ja muistellen. Omasta elämästä nousevat aiheet edistävät käsityön tehtävää ja päinvastoin. Yhdessä reflektoiden muistot virittyvät entisestään ja samalla kirjontatekniikka kehittyy. Mummot ovatkin

kehittäneet ”hompsauksen”, ainutlaatuisen kirjontatekniikan. ” *Tässä on yhtä monta tyyliä kuin tekijääkin ,riippuu niin siitä, onko pellava, villa vai muliinilankoja. Tätä ei voi tehdä väärin, jos et ole tyytyväinen niin aina vaan uutta lankaa päälle, ei niitä tarvitse sillai purkaa.*”

Oleellista mummojen taulujen kirjonnassa on tekemisen joustavuus ilman epäonnistumisen pelkoa, joten toiminnan kiinnostavuus säilyy. Mitä enemmän pistoja ja lankaa tauluun käyttää, sitä näyttävämpi siitä tulee. ” *Minä teen aina pöydällä ja kerran kun viimeistelin niin join kahvia siinä samalla ja hupsis, kahvi kaatui siihen ja minä äkkiä pistin siihen ruohoa, siinähan ne kahvit on sisällä taulussa.*” Mummojen ryhmätoiminnalle on oleellista myös käsityön kokonaisvaltaisuus, jossa samaa käsityötä tehdään sekä yksilöllisesti että ryhmänä (Leinonen 2009, 66). Tapaamisissa lähinnä ideoidaan ja tutkitaan tekeillä olevia töitä kahvittelun lomassa. Itse taulun tekeminen voi kestää jopa vuoden. ”*Kotonahan niitä töitä enimmäkseen tehdään, kun on ensin vaihdettu ajatuksia. Tuo suihkulähde, siihen laskin, että meni 300 tuntia.*”

Tämä kokonaisvaltainen tekeminen mahdollistaa sen, ettei tavoitteen saavuttamisesta tule liian sitovaa ja jokainen toimii oman jaksamisensa ja aikataulunsa mukaisesti. Sopiva määrä työtä ja huvia pitää tavoitteen saavuttamista yllä. ” *Tämä on siitä hyvä harrastus, ettei työt kärsi, vaikka joskus joutuis poissa olemaan, mutta kyllä nuo sellaisia ovat, etteivät ihan äkkiä pois ole*”. Kuten yksi mummoista toteaa: ”*Se on kato niiku koulunkäynti, jotain täytyy aina tiistain tapaamiseen saada aikaiseks, muuten saap opettajalta nuhteita.*”

Näppäret mummot ovat työstäneet vuosien varrella satoja tauluja.

Perustamisvuodesta laskien alkuperäisryhmä on ollut koossa jo 18 vuotta ja on ryhmän jäsenen sanoin ”täysi-ikäinen”. Ryhmän pitkä koossa pysyminen on mahdollistanut osaltaan ryhmän tuotteliaisuuden. Kuten Jauhiainen ja Eskola (1994) asian muotoilevat, on tutkimuksessamme kyseessä ryhmä, joka on saavuttanut tavoitteellisille ryhmille ominaisen toisen tärkeän tavoitteen eli tunnetavoitteen, ryhmän kiinteyden.(Jauhiainen & Eskola 1994, 99 - 100).

Ryhmän kiinteyttä kuvastaa mummojen valtava halu ja sitkeys kokoontua vuosi toisensa jälkeen. ” *Mummoihin mennään olkoon pyry taikka pakkanen.* ” Edes terveydelliset seikat eivät välttämättä ole estäneet tapaamisia. ” *Ykskin kerran karkas sairaalasta kun oli mummojen tapaaminen.* ” Ryhmän koossa pysymiseen on osaltaan vaikuttanut mielekäs tekeminen, osaltaan taas toimivat keskinäiset suhteet. Kiinteyttä vahvistavana tekijänä on ollut riittävä määrä samankaltaisuutta ja vetovoimaa toisiaan kohtaan.

Toimintakykyisimpänä pidetään ryhmää, joka on homogeeninen kuvailevien attribuuttien, kuten sen jäsenten, iän ja sukupuolen mukaan, mutta heterogeeninen taas käyttäytymisattribuuttien kuten temperamenttipiirteiden osalta (Jauhiainen & Eskola 1994, 109.) ” *Se on kyllä jännä juttu, että vaikka kaikki ollaan erilaisia, niin jotenkin se on tasapuolista. Ja kukin tekee silti tavallaan, niillä karjalaisillakin on aina sen seitsemän sorttia pöydässä, mutta en minä, minä paistan nämä piirakat.* ”

Näppäriä mummoja pitää selvästikin koossa myös keskinäinen huumori. Napier ja Gerschenfeld (1993) painottavat huumorin käytön merkitystä ryhmän toimivuuden edistäjänä. Kun ryhmä pystyy nauramaan itselleen, se lisää vuorovaikutuksen avoimuutta ja kykyä selvittää vaikeistakin asioista. Huumori on kuitenkin aina kulttuurisidonnaista ja mahdollistuu keskinäisen luottamuksen kasvaessa. (Napier & Gerschenfeld 1993, 395 - 396, 417.) Näppärien mummojen tapaamisessa huumori on läsnä kaikkialla ja monin tavoin. Heidän huumorinsa pulppuaa ilona ja nauruna. ” *Nauru ja käkätys kuuluu käytävään asti, me melutaan kuulemma enemmän kuin lapset.* ” He osaavat nauraa itselleen ja ryhmälleen.

Ikävien asioiden käsitteleminen kääntyy huumoriksi sen sijaan, että niistä valitettaisiin. ” *Minä sanoin niille kun siitä yksinäisyydestä puhutaan, että pannaan Uuslahteen ilmoitus, että halutaan tavata 25 - 30 vuotias mies seuralaiseksi, eikä laiteta kuvia eikä mitään. Mikäs sen hauskempi seurustelukohe olis, ja jos tulee kinaa, niin sitten arvotaan.* ” Luottamusta kuvastaa sekin, että ryhmäläisten huumori voi olla ajoittain ronskiakin tai kohdistua toiseen ryhmän jäseneseen, ja silti sille voidaan nauraa, eikä kukaan loukkaannu. ” *Juu, taitaa olla*

juhluvuosi meillä kun yks jos toinen pääsee hoitoon” , ” Mummo se on aina tehnyt niin isoja töitä ja minulle vitsailee, että patalappuskos mukaan otit.” Ryhmä on kaikkienensa luonut ihan oman huumorikulttuurin, johon on syntynyt omia turvallisia ”huumorin kukkia”, käsitteitä, joita kaikki ryhmän jäsenet käyttävät ryhmästään tämän tästä. Viehkein symboli lienee mummojen vertaus itsestään koululaisina. Heidän puheissaan vilisee niin läksyt kuin luokkaretketkin.

Aikojen saatossa mummojen ryhmän tavoitteellisuus on saanut uusia painoarvoja. Tapaamisissa keskitytään nykyisellään lähinnä jutteluun ja kuulumisten vaihtamiseen. Monelle tapaaminen on viikon sosiaalinen kohokohta, jolloin on mahdollista jutella mielen päällä olevista arkeen ja terveyteen liittyvistä aiheista. *”Kyllä tämä monelle on semmoinen henkireikä, kun ikääkin on tullut, että saadaan puida kaikki asiat ja kyllä me toistemme sairaskertomukset tiedetään.”* Iän myötä tunnekokemusten käsitteleminen ryhmässä on selvästikin saanut valtaa ja se on aiheuttanut hieman negatiivisiakin tuntemuksia. *” Ja höpötys on valtava, viimeksikin kun oltiin, voi mahoton kun kaikki puhu yhtä aikaa, ei ne kuuntele sit toista.”* Mummot ovat kuitenkin osanneet säilyttää ryhmän punaisen langan niin, että tunneryöpyistä huolimatta asiatavoite ei ole unohtunut ja taulut ovat edelleenkin tavoitteena vähintäänkin symbolisesti. *” Nämä työt pienenee kuin pyy maailmanlopun edessä, taitaa olla kuoleva yrittäjä koko pulju.”*

4.3 Mummojen lukukausi ja luokkaretket

Olimme menossa yhteen mummojen tapaamiseen. Yhden rapun edessä oli ruuhkaa, kun kaksi taksia seisoivat siinä peräkanava. Heräsi ajatus, että mitkähän juhlat siellä on. Sitten toisesta taksista nousi tuttu hahmo. Sitähän mennään näppärien mummojen tapaamiseen. (Sanin päiväkirja)

Ryhmän toiminta edellyttää myös sopivia ulkoisia rakenteita. Ryhmän koolla, kokoontumisajalla ja -paikalla sekä kokoontumistiheydellä voidaan osaltaan vaikuttaa ryhmän kiinteyteen ja toiminnan jatkuvuuteen. Näppäret mummot

kokoontuvat vuoroin toistensa kotona, mikä mahdollistaa sen, ettei toiminta lopu tilan tai rahoituksen puutteeseen. ” *Velmassa (kansalaisopisto) minäkin olin ensimmäisenä talvena, mutta se oli hölmöä, kun se oli neljä viikkoa ja sitten se loppu, tämä ei lopu.* ” Tapaamispaikan vaihtuminen tukee sitä, ettei kenenkään tarvitse liian usein sitoutua järjestelyihin. ” *Se on kiva kun ei niin kauhean usein olla jokaisen luona niin ei tuu sellaista tunnetta, että joko nyt taas, eikä tarvitse itse joka kerta laittaa.* ”

Kokoontuminen toistensa olohuoneissa pitää myös käsityön tavoitteen oivallisesti läsnä, sillä taulujen kehystämät seinät muistuttavat kaikkia yhteisistä saavutuksista. ” *Aina me katsellaan niitä töitä uudelleen ja uudelleen.* ” Näppärit mummot kokoontuvat kerran viikossa tiistaisin. ” *Se on sopiva määrä, tietää pitää kalenterissa vapaana niin mahtuu muutakin.* ” Kokoontumiset ovat talviaikaan ja kesä on ryhmätoiminnasta taukoa, kuten kouluissakin lomaa. Mummot vertaavatkin itseään leikkisästi koululaisiksi. ” *Opettaja kun on siellä koululla ja kun se loppuu niin meidän mummojen lukukausikin loppuu ja sit jäädään lomalle.* ” Kulkeminen tapaamisiin ei ole mummoille ongelma, vaikka he asuvatkin eri puolilla kaupunkia. Toiset käyttävät taksia ja pari mummoa ajaa vielä omaa autoa, jonka kyydissä kulkee lähellä asuvat muut mummot. ” *Kyydissä me lähellä asuvat mummot kuljetaan, vaan on sillä semmoinen kaasujalka.* ”

Mummojen ryhmäkooksi on vakiintunut noin yhdeksän jäsentä. Tämä määrä mahdollistaa henkilökohtaisen vuorovaikutuksen ryhmäläisten välillä kodeissa kokoonnuttaessa. ” *Meitä on hyvä määrä, että tulee sellainen tunne, että porukassa ollaan, mutta yhtään enempää ei tarvitse olla.* ” Näppärit mummot ryhmä on kuitenkin tavallaan avoin ja se on soljuvasti itse säädellyt kokoaan vuosien varrella. Perustajajäsenet ovat edelleen mukana ja pois on jääty pääasiassa terveydellisistä syistä. Uusia jäseniä ei ole tietoisesti etsitty, viimeisimmät kaksi uutta jäsentä olivat yhdelle ryhmän jäsenelle tuttuja ja tulivat sitä kautta mukaan toimintaan. ” *Mie kun olin heijät tuntenut näistä taloyhtiön toimista niin ajattelin, että josko vois mukaan pyytää kun kaks paikkaa oli. Minä kun olin silloin itse omaishoitajana miehelleni ja ajattelin, että pääsin helpommin näppäriin, kun olis kokoontumispaikkoja tässä lähellä.* ”

5 SOSIOKULTTUURINEN VANHUSKÄSITYS TOIMINNAN TAUSTALLA

Näppärät mummot on ryhmäteorioiden valossa muodostunut vuosien varrella toimivaksi ja jäsenilleen tärkeäksi kokoontumismuodoksi. Sitä symboloi jo itsessään täysi-ikäisyyden juhlavuosi. Edellä kuvatun ryhmän rakenteistumisen pohjalta Näppärät mummot -ryhmä on pitkäaikainen aktiivisuutta edistävä merkityskokonaisuus. Ryhmän pitkäikäisyyden ja merkityksen ymmärtämiseksi sekä tämän liittämiseksi jäsenten ikääntymisen vuosiin, on mielestämme perusteltua tarkastella ilmiötä syvemmin, sosiokulttuurisen vanhuskäsityksen pohjalta. Sosiokulttuurinen viitekehys myös mahdollistaa ryhmän tarkastelemisen osana yhteiskunnallista kontekstiä. Haluamme osoittaa, ettei kohderyhmämme ole pelkästään irrallinen ryhmä, vaan osa yhteiskunnallista toimijuutta.

Tämän empiirisen osion toisen pääluvun tarkoituksena on tarkastella ainutlaatuista ryhmäilmiötä laajemmassa, sosiokulttuurisessa kontekstissä. Sosiokulttuurinen lähestymistapa antaa ikääntyneelle itselleen puheenvuoron oman vanhenemisensa kokemuksellisuudesta, tilaa määritellä oma tilanteensa ja merkityksensä. Koskisen (2005, 12) mukaan juuri sosiokulttuurisuus mahdollistaa ikääntymisen voimavaraistavan ajattelun. Tämän perusteella vanhuuteen liittyy olennaisesti kulttuurisen pääoman käsite, joka yhdistää kulttuuriset tekijät ihmisten elämänhistoriaan ja yhteiskuntaan. Oleellista on, että nämä tekijät muovaavat yhdessä vanhenemistä. Lisäksi ikääntyneet itse voivat vaikuttaa tähän prosessiin. Vanhenemisessä on aina olemassa kaksi puolta, myönteinen ja kielteinen ja jokaisesta riippuu, millaisia painoarvoja elämälleen antaa (Koskinen 2004, 37, Koskinen 2006, 11.)

Tässä luvussa perehdytään siihen, miten näppärät mummot itse kokevat vanhuutensa, minkälaisen vanhenemisen kulttuurillisen arvomaailman he ovat ryhmänä luoneet ja mikä on heidän yhteiskunnallinen paikkansa. Edellä käyttämämme kertova kirjoitustyyli jatkuu tässäkin osiossa.

5.1 Ikä ei paina

Papiljottien kihartamat tukat. Mummot pyhävaatteissa. Yhdellä ja toisella helmet kaulassa. Kalevala-koru tai korvakorut. Mummot olivat selvästikin panostaneet itseensä, kerta toisensa jälkeen joka tapaamisessa. (Terhin päiväkirja)

Vanhenemisen kokemuksellisuuden ensivaikutelma Näppärien mummojen keskuudessa on pääosin myönteinen. Mummot haluavat iästä huolimatta olla tyylikkäitä ja huoliteltuja. Heille oli selvästikin normaalia laittautua tapaamisiin.

Yksi tärkeä positiivisen vanhuuden mahdollistava tekijä on itseensä keskittyminen. Tämä pitää sisällään muun muassa ruumiin kunnon ja kauneuden vaalimisen. (Gergen & Gergen 2002, 208 - 209.) Monelle ryhmän jäsenelle myös terveydestä huolehtiminen ja terveelliset elämäntavat ovat tärkeitä. *”Minä kävelen joka paikkaan, kesällä liikun noin 250 kilometriä, keskussairaalaankin menen aina kävellen ja kesällä alan käymään Vesijärvessä uimassa, viime vuonna toukokuun lopusta lokakuulle uin joka aamu.”* Fyysisestä kunnosta huolehtimisen lisäksi myös muunlainen tekeminen tuo elämänlaatua ja tyytyväisyyttä arkipäivän jäsentymiseen. *”Mie luen Välskärin kertomuksia tuntikaupalla.”*

Itseen keskittymistä on myös tietojen laajentaminen ja uusien taitojen etsintä (Gergen & Gergen 2002, 218 - 219). Yksi ryhmäläisistä on halunnut kehittää itseään juuri liittymällä näppäriin mummoihin. *”Eläkkeelle jäätyäni tää on ihan uus ala mulle.”* Jotkut ovat aktiivisia monenlaisissa toiminnoissa ja harrastuksia löytyy. *”Mä teen kauheasti kaikkea, käyn tuolla naisten puutöissä”, ”Mulla on mummot ja seniorit ja jumppa.”* Harrastukset ja halukkuus harrastuneisuuteen ovat sosiokulttuurisen pääoman yksi rikkaus. Tähän liittyy myös vanhuuden mieltäminen erilaisten vapauksien ja seesteisyyden aikakautena. (Koskinen 2007, 39.) Mummot kykenevät näkemään eläkkeellä olon myös miellyttävänä vapauden aikana, kuten yksi mummo totesi tutkijoille: *”Koittakaas tytöt päästä eläkkeelle, tää on kivaa. Saa tehdä, mitä haluaa.”*

Sosiokulttuurisesti lähestyen on erittäin mielenkiintoista havainnoida, miten Näppärit mummot suhtautuvat omaan biologiseen ikäänsä. Pääasiassa heillä

vaikuttaa olevan hyvin ongelmaton ja suhteellinen asenne ikävuosiinsa.

”Mummoiksi meitä saa reilusti sanoa, kun kerran isoäitejä ollaan.”

Vanheneminen ikään kuin hyväksytään osaksi elämäntulkua. *”Laitospaikkaa tässä on hakemassa yks jos toinen ”, ” mitä sitä miettimään, olen aina ollut sitä mieltä, että surkoon heponen – sillä on iso pää.”*

Huumoria viljellään erityisesti suhteessa vanhenemiseen. *” En ole koskaan talvesta tykännyt, mutta näin monta talvea on pitänyt kärsiä.”* Ryhmähuumorilla voidaan ikävuodet kääntää jopa ylpeyden aiheeksi. Näin puhuttiin esimerkiksi kahdesta yli 70 vuotiaasta mummosta, jotka ovat viimeisimmäksi tulleet mukaan näppäriin mummoihin. *” Minä sanoin niille nuorille tytöille, että voi tyttökullat, kun te meidän komean keski-ään pilaatte. ”*Kaikkiaan vaikuttaa siltä, että mummoja ei iän myötä tulevista fyysisistä vaivoista huolimatta ikä paina niin kauan kuin aktiivisuutta riittää. *” Vaikka tuli näitä sydänjuttuja...vanha voin olla, mutta en vanhus, niin kauan kun päälläni seison, niin vanhus en ole.”*

Kaikki ei ole näppärissä mummoissakaan pelkkää positiivisuuden ylistystä, eikä vanhenemisen kokemukset ole pelkästään myönteisiä. Jossain vaiheessa ikä tulee kaikilla vastaan ja monista erilaisista elämäntulkullisista tekijöistä johtuen vanheneminen näyttäytyy myös kielteisemmässä muodossa (Koskinen 2007, 39 - 40). Sairauden ja toimintakyvyn muutoksia ei voi täysin sulkea pois. *” Ennen kudoin sukkia koko ajan, mutta nyt on puikotkin lepäämässä.”* Eräälle mummolle näppärien mummojen ryhmätapaamiset olivat ainoa harraste ja sosiaalinen tapahtuma, missä hän enää jaksoi käydä.

Opinnäytetyöprosessimme aikana kaksi ryhmän jäsentä jäi toiminnasta pois, sillä he kokivat, etteivät voimat enää riitä osallistumiseen. *”Kaksi on jäänyt pois, kun liikkuminen oli huonoa, toinen kävi pyörätuolilla pitkään, mutta nyt ei enää.”*

5.2 Opettaja ja ryhmä kannustaa

Aktiivisessa ikääntymisessä on tärkeää korostaa vanhenemisen myönteisiä puolia, että jaksaa osallistua. Näppärit mummot ovat jaksaneet sitkeästi kokoontua kaikki nämä vuodet iän tuomista rajoitteista huolimatta. Osaltaan siihen on yhteydessä jokaisen oma halu tekemiseen ja näkemys eläkepäiviensä tehtävästä, osaltaan ryhmän tuki.” *Jos en muualle jaksaa mennä niin mummoihin kuitenkin. Tiedän, että minua siellä odotetaan ja sitten aina piristynkin.*” Leinonen (2009) on pro gradussaan huomionnut Näppärien mummojen yhteisöllisyyden ja liittänyt sen sosiokulttuurisen innostamisen käsitteeseen. Ryhmässä yhdistyy luova käsityö, sosiaalisuus ja jokaisen omaehtoinen tekeminen. Tämä kehys onkin mielestämme oleellinen liitettäessä ryhmätoimintaa yhteiskunnalliseen aktiivisen ikääntymisen keskusteluun.

Aikaisemmin kuvatun Näppärien mummojen ryhmän tavoitteellisuuden toteutumisessa nousee esiin myös sosiokulttuurisen innostamisen idea. Kahvitellessa ja elämästä sekä ajankohtaisista tapahtumista tarinoidessa mahdollistuu tasapuolinen vuorovaikutus, joka antaa tilaa yhteiselle reflektoinnille ja dialogille. ”*Yksi kun kaivaa työnsä esille niin me muut ollaan ehdottamassa omia ideoitamme.*” Idea saattaa olla vaikka langan tekeminen vanhoista sukkahousuista, kuten eräs mummo yhdessä tapaamisessa innostui toisille näyttämään. Yhteisen ”*porinan*” pohjalta, kuten eräs mummoista kuvasi vuorovaikutusta, idea saatetaan viedä toistenkin tekemiseen. Näin syntyy dialogi, joka on synnyttänyt myös ainutlaatuisen edellä kuvatun hompsaustekniikan.

Tavoitteellinen ryhmätoiminta tarvitsee aina ohjaajan, jolla on päävastuu sekä ryhmän toiminnallisen, että tunnetavoitteen saavuttamisesta. (Jauhiainen & Eskola 1994). Sosiokulttuurisessa innostamisessa ryhmänohjaajalla ei ole perinteistä tiedonjakajan roolia, vaan hän on dialogiin johdattaja ja innostaja (Kurki 2000, 40.) ”*Eihän tästä mitään tulisi ilman ohjaajaa, kun työ on jumissa niin aina se jaksaa ehdottaa, että tuon ja tuonlaisia kukkia voisi vaikka lisätä.*” Näppärien mummojen ohjaajaa voisi kuvata eräänlaiseksi tekemisen viestin viejäksi.

Ohjaajan rooli korostuu erityisesti reflektointivaiheessa, kun mietitään, mitä tekniikoita voidaan käyttää ja mitä voidaan toteuttaa. ”*Ohjaaja on oikeasti opettaja, hänellä on osaamista ja hän tietää tekniikoista.*” Innostamisen edellytys onkin, että ohjaajalla on luovuutta ja laaja-alaista menetelmien hallintaa, joilla hän voi innostaa ryhmää jatkamaan toimintaansa mahdollisimman omaehtoisesti ja itsenäisesti, luotua kulttuuria unohtamatta. Mummot ovat luoneet ainutlaatuisen kirjontatekniikan ja ovat sitä kautta oman kulttuurinsa tuottajia.

Sosiokulttuurisesti merkittävää on, että samalla he ovat luoneet osallistumista ja omaa arkipäiväänsä, arjen aktiivisuutta. ”*Eihän me siellä varsinkaan nykyään juuri muuta tehdä kuin paranneta maailmaa, varsinainen tekeminen alkaa sitten kotona.*” Aktiivisimpina aikoina on käsityö seurannut mummoja jopa lomalle. Eräs mummoista nauroi lomamatkansa tekemisiä: ”*Etelän auringossa neula vaan heilui.*” Joka tapauksessa tietoisuus tulevasta tapaamisesta motivoi tekemään käsitöitä laiskempinakin hetkinä. ”*Viimeistään maanantai-iltana alkoi hurja tekeminen kotona, kun tiesi, että tiistaina on tapaaminen – täytyihän nyt läksyt tehdä, kun kuulustellaan.*”

Näppärien mummojen luoma arkinen osallistuminen ei ole pelkästään käsitöiden tekemistä. Ryhmän tunnetavoite ja yhdessä olo on toteutunut vuosien saatossa myös yhteisinä retkinä, esiintymisinä ja illanistujaisina. Huumoria on viljelty monilla retkilläkin. ”*Kerrankin, kun oltiin Tallinnassa käymässä nauratettiin junassa konduktööriä, kun puhuttiin olevamme luokkaretkellä.*” Myös ohjaaja on osallistunut tähän muuhunkin toimintaan, joten hänen roolinsa on ollut hyvin tasavertainen suhteessa ryhmäläisiin. Yhteisestä jutustelusta niin varsinaisissa tapaamisissa, kuin muussakin toiminnassa ryhmäläiset ovat saaneet arkeensa inspiraation lähteitä moniin elämän osa-alueisiin, kuten esimerkiksi terveyteen ja ravitsemukseen liittyen.

Mummot puhuivat marjasaaliistaan ja resepteistään. Käytiin läpi, miten syntyy aidot karjalanpiirakat. Kuultiin mummon kertomana hapankaalin valmistuksesta. Maisteltiin omista omenoista itse puristettua mehua. (Sanin päiväkirja)

Näitä ideoita saatetaan myöhemmässä vaiheessa muistella ja siirtää syntyneet ideat vaikka käsityöhön. Kaikkiaan mummojen ryhmässä luodaan osallistumisen prosesseja niin, että aloitteellisuus ja vastuullisuus heräävät. Osallistuminen kietoutuu käytännöksi, jossa jokainen luo sekä henkilökohtaista että yhteistä nykyisyyttä ja tulevaisuutta.

Mummojen ryhmätoiminnassa voidaan katsoa toteutuvan sosiokulttuurisen innostamisen keskeinen ja syvin periaate, kulttuurinen demokratia. Kyseessä ei ole mikään abstrakti taiteen muoto, vaan inhimillisen vuorovaikutuksen ja tekemisen kautta syntynyt itsenäinen arkipäivän kulttuuri, mikä on mahdollista saavuttaa iästä riippumatta. (Kurki 2007, 25.)

5.3 Yhteiskunnallinen arvostus

Mummon silmät loistivat. Hän kysyi, tiesimmekö viimeisestä palkinnosta. Että ohjaaja on saanut Terveyttä taiteesta-tunnustuksen yli 40 hakemuksen joukosta. Ja raadissa istui ihan arkkiaatri. (Terhin päiväkirja)

Näppäret mummot ryhmän toiminta ei ole jäänyt pelkästään mummojen keskinäiseksi toiminnaksi, vaan se on saanut myös yhteiskunnallista näkyvyyttä. ” *Me ollaan oltu Kätevä-messuilla ja näyttelyissä täällä Velmassa, Hämeenlinnassa ja ihan Helsingissäkin Karjalatalolla.*” Yksi mummoista on kerännyt näyttelyistä kirjoitettuja lehtileikkeitä. ” *Tässä on juttu Etelä-Suomen Sanomista ja Karjala-lehdestä, Kodin Kuvalehtikin on meistä kirjoittanut.*” Mummot ovat olleet esillä myös paikallisradiossa ja viimeisimmäksi paikallisen lehden blogikirjoituksessa.

Ryhmän näkyvyys on osin ryhmän ohjaajan ansiota, kun hän on aktiivisesti ja tietoisesti edesauttanut mummojen töiden esilletuontia sekä vastaavanlaisen käsityökulttuurisen toimintatavan viemistä myös muille ryhmille. ” *Meidän ohjaaja on perustanut tällä konseptilla toisen mummoryhmän, Marian mummot ja on hän maininnut, että lapsillekin tätä voisi käyttää. Niin ja kerran kun*

sosiaalihojaaja kävi meillä ja taulut nähdessään heitti idean, että näistä kolmiulotteisista töistä voisi sokeatkin nauttia.” Voidaan puhua sosiokulttuurisen innostamisen toisesta keskeisestä periaatteesta, kulttuurisesta demokratisaatiosta, missä syntyy uusi kulttuurinen keskustelu ja se on kaikkien tavoitettavissa (Kurki 2000, 14). Näppärien mummojen toimintatapaa ollaan siirtämässä muille ikääntyneille, mahdollisesti jopa muille ikäryhmille.

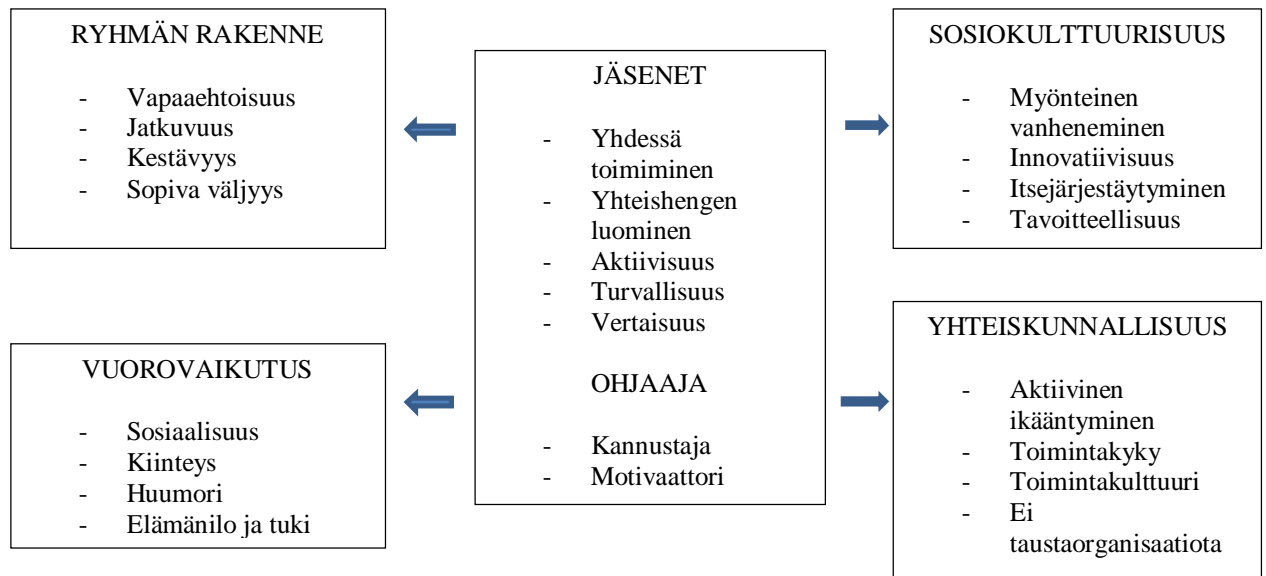
Näppärit mummot ovat myöhemmin olleet esillä myös laajemmassa kontekstissä. Heidän myönteisen vanhuuden olemuksensa ja aktiivisuutensa käsityökulttuuriinsa kietoutuneena huomioitiin Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalalla, jonne heidät pyydettiin vanhuksiin liittyvän teemapäivän yhteydessä vuonna 2011 esiintymään positiivisen vanhuuden näkökulmasta. He olivat välittämässä sosionomiopiskelijoille asennetta, jossa vanhuudella on arvoa. Ryhmänä he toivat esimerkin sellaisesta ikäihmisten persoonien yhteisöstä, missä jokaisella on arvoa ja oikeus dialogiin.

Aktiivisen ikääntymisen teemavuosi haastaa omalta osaltaan ihmisiä luomaan kaiken kattavaa yhteiskunnallista näkemystä ikääntymisestä. Sellaista käsitystä ylipäänsä ihmisestä, mikä ei perustu ikään. Ikäihmisiä itseään tarvitaan vastaamaan tähän haasteeseen luomalla omaa elämäänsä ja sitä kautta uutta aktiivista näkemystä ja tulkintaa vanhuudesta (Kurki 2007, 25).

Näppärit mummot vastaavat ennen kaikkea tähän haasteeseen ja olisi toivottavaa, että kiinnostus siirtyisi viranomaistaholle asti, jos ei käsityökulttuurina niin huomiona vanhuusiän aktiivisuuden ja terveyden välisestä yhteydestä. Kokonainen palvelujärjestelmä hyötyisi, jos ikäihmisten omille tarpeille annettaisiin riittävästi arvoa. Se on mummojen itsensäkin toive. ” *paljon on kehuja saatu, mutta kun on herroista kyse niin mitään et ole oikeutettu saamaan – olen sanonut, että taulun voisin myydä satasella, mutta jos kaupunginjohtaja olisi ostamassa, niin silloin pyydän kaksi.*”

6 SOSIAALINEN AKTIIVISUUS NÄPPÄRÄT MUMMOT RYHMÄSSÄ

Tässä empirisen osion viimeisessä pääluvussa tarkastelemme kokoavasti Näppärien mummojen ryhmätoimintaa sosiokulttuurisessa viitekehyksessä ryhmäläisten aktiivisen ikääntymisen edistäjänä. Yhdistämme edellä kuvatun aineiston ja teoreettisen kirjallisuuden perusteella mummojen kokemukset ryhmätoimintansa merkityksestä sosiaaliseen aktiivisuuteensa. Tutkimuksen tuloksena mummojen ryhmätoimintamalli käsitteellistyy yhdeksi tutkimuskysymykset kattavaksi merkityskokonaisuudeksi. Se ei ole pelkästään yhteenveto aiemmista luvuista vaan uudenlainen kooste ryhmän edistämän sosiaalisen aktiivisuuden keskeisistä näkökulmista. Nimeämme näppärien mummojen ryhmän itsejärjestyneeksi ohjatuksi harrasteryhmäksi.

KUVIO 2. Näppäret mummot, itsejärjestyneen ohjatun harrasteryhmän keskeiset ominaisuudet ryhmän rakenteistumisen, vuorovaikutuksen, sekä sosiokulttuurisen viitekehyksen näkökulmasta.

Sosiokulttuurinen vanhuskäsitys näyttäytyy merkittävänä taustatekijänä mummojen aktiivissa ryhmätoiminnassa (kuvio 2). Se antaa tilaa mummojen omalle kokemukselle vanhenemisestaan. Pääosin mummoilla on myönteisen vanhenemisen elämäkatsomus. Heidä kiinnostaa itsestä ja terveydestä huolehtiminen. He haluavat harrastaa, osallistua kulttuuri-toimintaan ja kehittää itseään eläkepäivinänsä. Heidän suhtautumisensa omaan ikään on selvästikin tasapainoinen ja kronologisten vuosien sijaan heidän ikäänsä voisi pareminkin kuvata tyyli, aktiivisuus, joustavuus ja vireys. On myös huomioitava, että ikääntymisen mukanaan tuomia rajoitteita ei voi täysin sivuuttaa. Kahden ryhmäläisen jättäytyminen pois toiminnasta osoittaa, että myös luopumiseen on oikeus.

Ryhmän rakenteistuminen on osaltaan luonut edellytyksiä aktiiviseen pitkäaikaiseen toimintaan. Ryhmän peruselementit, kokoontumispaikat ja -tiheys ovat sopivassa suhteessa vapaaehtoisuuteen perustuvassa ryhmässä. Toisaalta ne eivät sido ryhmäläisiä liikaa, toisaalta kannustavat tasaiseen tekemiseen. Mummojen kodit seiniä koristavine tauluineen ovat oivallinen tila virittäytyä toiminnallisen tavoitteen eli muistelukirjonnan tunnelmaan. Toisaalta kahvittelu ja rupattelu kodikkaassa ympäristössä on edistänyt tunnetavoitteen, yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Mummot ovat selvästikin pitäneet huolta ryhmän kaksoistavoitteen toteutumisesta ja osanneet sosiokulttuurisen voimavara-ajattelun mukaisesti painottaa niiden tärkeyttä. Alkuaikoina toiminnassa korostui enemmän käsityön tekeminen, myöhemmin voimien vähetessä juttelu on saanut enemmän painoarvoa.

Ryhmän kiinteys on yksi ryhmää koossa pitävä voima. Sopivan pieni ryhmäkoko ja tutut jäsenet ovat mahdollistaneet tasa-arvoisuuden ja kaikkien mummojen keskinäisen vuorovaikutuksen. Halu kuulua ryhmään on alun perin vaikuttanut suuresti kaikkiin jäseniin ja yhteinen into käsityöhön ja uudelleenlaiseen tapaan tehdä sitä. Myöhemmin luottamuksen ja tyytyväisyyden syvennyttyä sosiaalinen vuorovaikutus on tullut yhä tärkeämmäksi ryhmäläisiä sitovaksi tekijäksi. Huumori on heille ilmeisen tärkeä ja toimiva vuorovaikutuksen muoto, jonka avulla voidaan käsitellä ikäviäkin asioita. Elämäkulun myötä mummoille on kertynyt yhä enemmän heitä yhdistäviä tekijöitä, kuten menetykset tai

yksinäisyyden tuntemukset. Ryhmä on saanut elinkaarensa entistä enemmän vertaisryhmän piirteitä. Tuntemuksista on tarve puhua ja vertaisuuden antama tuki ja neuvot elämän osa-alueista ovat tarpeen.

Omasta vanhenemiskäsityksestään käsin mummoilla on halua olla oman elämänsä toimijoina. He ovat ryhmätoiminnallaan luoneet itse omaa vanhenemisen prosessiaan. Siitä näyttäytyy mitä suurimmassa määrin sosiokulttuurisen innostamisen johtoajatukset. Toiminnan tavoite, käsityömuistelu, tuo toimintaan innostamisen luovuuden ja sen mukanaan tuoma kokemuksellisuus ja elämyksellisyys syventävät arkista kommunikaatiota. Taulujen tekeminen on mummoilla spontaania, vapaata ja ilmaisultaan herkkää ja ennen kaikkea yhteisessä vuorovaikutuksessa syntyvää. Se on lisäksi siirtynyt osaksi heidän arkipäiväänsä. Hompsautekniikan syntyminen on sosiokulttuurisen innostamisen huipentuma parhaimmillaan, dialogisesti syntynyt uusi kulttuuri.

Näppärät mummot - ryhmässä ohjaajan rooli on merkityksellinen, innostajan rooli. Huomioitavaa on, että ohjaaja ei ole ollut alun perin tyypillinen toimintaan herättelijä, vaan mummot ovat organisoituneet itseohjautuvasti ohjaajaa itselleen etsien. Innostamisen prosessi on tavallaan toteutunut kaikilla yhtä aikaa ja myös mummot itse toimivat innostajina. Mummoja se on innostanut osallistumiseen ja aktiivisuuteen. Ohjaaja on saanut kipinän viedä vastaavanlaista kulttuurimuotoa eteenpäin. Voidaan puhua kulttuurisesta demokratiasta ja demokratisaatiosta. Tässä toteutuvat sosiokulttuurisen innostamisen keskeiset ulottuvuudet.

Aktiivinen ikääntyminen ilmenee mummojen elämässä aktiivisena elämäntyylinä, harrastuneisuutena, ajankäyttönä, osallistumisena ja sosiaalisina suhteina. Näppärät mummot ryhmällä voidaan katsoa olevan suuri merkitys näitä tukevana tekijänä. Ryhmäkokoontumiset kerran viikossa ja myös muu ”luokkaretkitoiminta” on tuonut aikojen saatossa vapaa-aikaan sisältöä, joten sen voidaan katsoa lisänneen sosiaalista aktiivisuutta. Ikävuosien lisääntyessä ryhmän merkitys selvästikin korostuu, sillä mummojen haastatteluista ilmenee, ettei tapaamisista haluta olla pois edes sairauden hetkellä. Ryhmän merkitys näyttäytyy tällöin tärkeänä sosiaalista aktiivisuutta ylläpitävänä tekijänä. Joidenkin

mummojen kohdalla Näppärät mummot on enää ainoa paikka, missä he jaksavat käydä.

Oleellista on myös muiden jäsenten kannustus aktiivisuuteen. Muut motivoivat osallistumaan joskus silloinkin, kun itse ei enää jaksaisi, joten sosiaalisen kanssakäymisen kannalta ryhmä on merkittävässä roolissa yksinäisyyden ja jopa syrjäytymisen ehkäisemisessä. Näin Näppärät mummot ryhmän merkityksellä jäsentensä sosiaaliseen aktiivisuuteen voidaan katsoa olevan yhtymäkohtia Ikivihreät-projektin (2007) tutkimustuloksiin, jossa sosiaalisen aktiivisuuden merkitys toimintakykyä ylläpitävänä tekijänä korostuu iän ja sairauksien myötä.

Näppärien mummojen ryhmällä on mielestämme myös toinen liittymäkohta kyseiseen projektiin, jonka mukaan nimenomaan erityisesti produktiivisella osallistumisella, jonkun hyödyllisen tuottamisella, on positiivinen vaikutus terveystuottajiin. Mummojen luoma ainutlaatuinen yhteisöllinen käsityömuoto on produktiivista aktiivisuutta parhaimmillaan ja se liittyy mummojen toiminnan vahvasti sosiokulttuuriselle jalustalle. Mummot puhuvat ryhmästään ylpeydellä.

Sosiokulttuurisen innostamisen idea onkin se, että hyvä olo ja energia pursuaa kokemuksesta tuntea olevansa jotakin elämää suurempaa (Semi 2007, 145). Keski-ikästään yli 80 -vuotiaiden huoliteltujen ja virkeiden mummojen ryhmän tutkiminen houkuttelee meitä yhdistämään sen Hyypän (2002) tutkimustuloksiin vapaaehtoisen ja tavoitteellisen ryhmätoiminnan positiivisista vaikutuksista terveyteen ja jopa pitkään ikään. Mummojen ryhmän rakenteistuminen ja kiinteys tukevat sopivasti tätä väitettä. Toiminta on luottamuksellista ja tasa-arvoista, joka tuottaa hyvää oloa myös yksilölle. On kuitenkin muistettava, ettei tutkimuksestamme voida kuitenkaan vetää suoria johtopäätöksiä ryhmän vaikutuksista mummojen sosiaaliseen aktiivisuuteen tai pitkään ikään. Niihin liittyy mummojen elämässä luonnollisesti myös paljon muita tekijöitä, joita tutkimuksemme ei tavoita.

Mummojen ryhmätoiminnasta on kuitenkin löydettävissä paljon positiivisia vanhenemiseen ja terveyteen liittyviä tekijöitä, joita yhteiskuntakaan ei voi täysin ohittaa. Kaikkiaan he ovat mielestämme sopiva EU:n aktiivisen ikääntymisen teemavuoden peräänkuuluttama esimerkki ryhmästä, jonka avulla on mahdollista

edistää positiivisia ikäasenteita. Mummot ovat luoneet ainutlaatuisen toimintakulttuurin, jolla he ovat olleet luomassa myös uutta vanhenemiskäsitystä niin mikrotasolla omassa arjessaan kuin makrotasolla, olemalla näkyvillä kotikaupunkinsa kulttuurin tuottajina. Mummot toivovat saavansa arvostusta myös mesotasolla eli yhteiskunnallisesti. Liittämällä koosteen mummojen ryhmätoiminnasta EU:n teemapäivien nettisivuille, (liite 6) toivomme sen yhtenä näkemyksenä kantautuvan yhteiskunnallisen palvelurakenteen hyödyksi. Aktiivinen, positiivinen ja omatoiminen vanhuus ei kuitenkaan voi täysin korvata yhteiskunnan tukea tarvittaessa.

7 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli kokonaisvaltaisesti hahmottaa Näppäret mummot harrasteryhmän toimintaa sosiaalisen aktiivisuuden voimavarana. Ryhmäläisten omien näkemyksien ja kokemusten valossa toimme esille, että ryhmään osallistuminen on sosiaalista aktiivisuutta ylläpitävä ja lisäävä tekijä. Tavoite liittyy kiinteästi EU:n aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuoteen, jonka yhtenä päämääränä oli kerätä tietoa erilaisista ikääntyneiden aktiivisista toimintakulttuureista ja edistää siten positiivisia ikäasenteita. Tästä syntyi opinnäytetyömme sivutuotteena tiivistelmä, joka liitettiin EU:n teemavuoden suomalaisen toimintaohjelman nettisivuille vuoden 2012 lopulla. Tällä tiivistelmällä ja tutkimuksellamme olemme vastanneet asettamaamme haasteeseen osallistua uudelleen keskusteluun vanhuksista yhteiskuntamme voimavarana.

Opinnäytetyöllämme ei ole varsinaista työelämälähtöistä tilaajaa, mutta Näppäret mummot itse ovat alusta lähtien olleet hyvin innokkaita välittämään tietoa ryhmästään mahdollisesti muuallakin yhteiskunnassa hyödynnettäväksi. Yksi opinnäytetyömme arvo onkin mielestämme siinä, että tuomme esiin kansalaisyhteiskunnasta nousevan, ilman taustaorganisaatiota toimivan ryhmän.

Tutkimuksemme alkuvaiheessa lähdimme ”soitellen sotaan”, toteuttamaan tavoitetta positiivisen vanhuuden esille tuomisesta ilman tarkempia tutkimuskysymyksiä. Opinnäytetyömme tavoite onkin muotoutunut matkan varrella, ja tästä olemme rehellisesti tutkimusraportissamme kertoneet. Tämän myötä tutkimusstrategiaksemme muotoutui kuin hieman vahingossa etnografinen ote. Jälkikäteen arvioiden tämä on juuri mahdollistanut mummojen ryhmätoiminnan kuvaamisen ja hahmottamisen sellaisena kuin se on eli mummojen omista ehdoista käsin. Etnografinen tutkimusote on lopulta ollut hyvä työväline mummojen sosiaalisen aktiivisuuden ja ryhmätoiminnan välisen yhteyden kokonaisvaltaiseen hahmottamiseen. Ilman etnografista strategiaa näkökantamme olisi todennäköisesti jäänyt suppeaksi ja ryhmätoiminnalle sopivaa kontekstiä olisi voinut olla vaikea löytää.

Tutkimuksen aineisto ja ideat nousivat mummoilta. Niihin liittyvän teoriapohjan löytäminen oli haasteellista. Mielestämme suoriuduimme tästä osiosta hyvin. Onnistuimme liittämään kohderyhmämme mitä ajankohtaisimpaan keskusteluun, EU:n aktiivisen ikääntymisen teemaan. Ammatillisesti meille oli antoisaa yhdistää tähän teemaan sosiokulttuurinen viitekehys. Sosiokulttuurinen innostaminen osoittautui keskeiseksi välineeksi aktiivisuuden hahmottamisessa. Iloksemme huomasimme olevamme tämän tutkimuksen ajan mukana sosiokulttuurisen innostajan roolissa mummojen tapaamisissa.

Tutkimusaineiston ja teorian yhteensovittaminen oli opinnäytetyössämme erittäin uuvuttava työvaihe. Tämän yhteensovittaminen muiden opintojen ja työn kanssa vaati todellisia ponnisteluja. Etnografisen tutkimusotteen mukaisesti meillä ei ollut valmista teoriaa, vaan se nousi aineistosta. Kävimme läpi haastattelu- ja havainnointiaineistojamme yhä uudelleen, miettien, mitä teemme millekin aineistolle ja mihin teoriaan ne yhdistämme.

Aineistojen koko ja teorian laajuus ovat olleet haaste pitää tavoitetta kasassa. Olemmekin tiedostaneet koko opinnäytetyöprosessin ajan vaaran, että liian laaja työ johtaa helposti pinnallisuuteen. Tiedostamme, että työmme ylittää valmistuttuaankin opinnäytetyön laajuuden. Mielestämme kohderyhmä on kuitenkin niin ainutlaatuinen ja arvokkaan iäkäs, ettemme halunneet jättää mitään löytämäämme pois. Vaikka työmme sisälsikin useita tapaamisia ja omia osallistumisia, emme kuitenkaan opinnäytetyön mittakaavassa halua määritellä työtämme täysin etnografiseksi tutkimukseksi. Se olisi vaatinut vielä pidempiä kenttätyöjaksoja. Puhummekin etupäässä etnografisesta työtavasta.

Tutkimuksen tekeminen etnografisesti on ollut myös hyvin antoisa prosessi. Siinä on toteutunut myös yksi henkilökohtaisista oppimistavoitteista, uuden tutkimusstrategian käyttäminen. Sen myötä olemme oppineet myös parityöskentelystä täysin uusia asioita. Ehkä juuri sen ansiosta kykenimme viemään tutkimuksemme kunnialla loppuun, sillä etnografia vaatii jatkuvaa reflektointia ja kaksin se oli antoisampaa.

Alusta asti tiedostimme myös etnografian vaaran, liiallisen subjektiivisuuden. Olimmekin jo alusta lähestyneet tutkimuskohdetta positiivisuus mielessämme,

joten tutkimuksen lähtökohta oli jo kieltämättä hieman subjektiivinen. Ajoittain meitä leimasi tietty ja liiallinen ihastuminen aiheeseen ja kohderyhmään. Toisaalta se sopi mielestämme tutkimuksen tavoitteeseen ja EU:n teemaan tuoda vanhenemisesta esiin juuri positiivisia ja aktiivisia puolia. Tutkimusprosessimme aikana meitä myös ohjattiin tarkastelemaan tutkimuksemme kohderyhmää kriittisessä valossa. Pyrimmekin huomioimaan esimerkiksi aktiivisen ikääntymisen näkemyksen riskejä sekä mummojen ryhmässä esiin tulleita myös vanhenemisen ikävämpiä puolia.

Tutkimuksen työstäminen on ollut pitkä prosessi. Alustava arviomme ajan käytöstä ei toteutunut tämän tutkimuksen kohdalla, mutta otimme kesällä aikalisän ja viimein saavutimme päämääräämme. Olemme matkan varrella mummojen kanssa olemme kokeneet ja saavuttaneet sanoinkuvaamattomia tunnetiloja ja elämyksiä sekä haikeutta. Tärkeä osa ammatillista osaamista ja syventymistä on karttunut yhdessä olost ja osallisuudesta Näppärien mummojen ryhmässä.

Vanhusten kanssa työskenteleminen ei valitettavasti ole opiskelijoiden eikä varsinkaan nuorten keskuudessa trendi. Työkentällä on kuitenkin huutava pula vanhusten parissa työskentelevistä ammattilaisista. Pyrimme tutkimuksellamme antamaan vanhuksista positiivisen kuvan tuomalla myös muille oppilaitoksemme opiskelijoille tietoisuuteen Näppärien mummojen ryhmän, joka on oiva esimerkki toimivasta ja elämäniloisesta ryhmästä. Huhtikuussa 2013 voimaan tuleva Vanhuspalvelulaki tuo tullessaan erinäisiä uusia vaatimuksia kunnille. Neuvontapalveluita ja päivätoimintoja vaaditaan lisättäviksi ja niiden toteuttamisen edellytetään tapahtuvan nimenomaan osallisuutta ja voimavaroja korostavasta perspektiivistä. (Jaakkola 2013, 19 - 21.) Edellä mainitut toimet ovat erityisesti sosionomien työsarkaa, joten vanhustyöhön tullaan tulevaisuudessa palkkaamaan yhä enemmän sosionomin koulutuksen omaavia henkilöitä ohjaus- ja neuvonta tehtäviin.

Toivomme tutkimuksemme poikivan myös jatkotutkimuksia. EU:n teemavuoteen liittyen olisi mielenkiintoista tutkia sen vaikutuksia ja yhteiskunnallista näkyvyyttä nyt, kun teemavuosi on ohi. Vanhuspalvelulain tullessa voimaan

nousee sen myötä monia tutkimusaiheita esille aktiivisen ikääntymisen näkökulmasta liittyen esimerkiksi lain velvoittamiin muutoksiin vanhustyössä ja sen resurssoinnissa. Hallintotieteiden maisteri Kristiina Hänninen (2012, 16.) on tuonut esiin ajatuksen etsivästä vanhustyöstä. Hän tuo esiin huolensa yksinäisistä ja ei-aktiivisista vanhuksista. Jatkotutkimusaiheena etsivä vanhustyö olisi hyödyllinen ja haastava projekti, joka voisi olla yksi monista keinoista toteuttaa tulevaa vanhuspalvelulakia.

Mielekästä olisi myös tutkia erilaisien vanhusryhmien ohjaajien näkökulmia ja kokemuksia ryhmistä ja ryhmien annista ryhmäläisilleen. Myös Näppärien mummojen ryhmätoiminnasta voisi tehdä tutkimuksen ohjaajan näkökulmasta. Heidän ohjaajansa on lanseerannut näppärien mummojen toimintamallia ensimmäistä kertaa myös toiselle ryhmälle. Tutkimukseen voisi sisällyttää näkökulman siitä, miten tämä näppärien mummojen toimintamalli on toiminut muilla.

Näppärien mummojen kohdalla huomioimme, miten ylpeinä he kertoivat lahjoittaneensa töitään lapsille ja lapsenlapsilleen. Jatkotutkimusaiheen voisi suunnata sukupolvityöhön, siihen, miten muistelukirjonta yhdistää perinteitä ja sukupolvia. Tämä liittyy myös EU:n teemavuoden toiseen tärkeään tavoitteeseen, sukupolvien väliseen solidaarisuuteen. Tietoisuus ja tutustuminen vaikuttavat myös asenteisiin.

Haluamme muistuttaa, että vanhuus ja eläkeiän saavuttaminen ovat meidän kaikkien tulevaisuus ja kohtalo. Kun aloitamme asenteiden muutostyöt jo nyt, hyödyimme kenties niistä itsekin aikanamme.

LÄHTEET

- Aho, S. & Laine, K. 1997. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Keuruu: Otava
- Airila, A. 2002. Vanhusten viriketoiminnan perusteet. Opas vanhustyöntekijöille. Kuntokallio: Vanhustyön koulutus- ja tutkimuskeskus
- Avoin yliopisto. 2002. Sosiaalipsykologian peruskurssi. Ryhmät. [viitattu 18.7.2012].
Saatavissa:<http://www.uta.fi/avoinyliopisto/arkisto/sosiaalipsykologia/ryhmat.htm>
l#Pienryhmä
- Eloranta, T. & Punkanen, T. 2008. Vireään vanhuuteen. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy
- Gergen M. & Gergen J.K. 2002. Positive aging. Teoksessa: Gurgium J.F. & Holstein J.A (toim.) Ways of aging. USA: Blackwell Publishers company, 203 - 224.
- Grönfors, M. 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa: Aaltola J. & Valli R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä, 15.
- Haarni, I. 2010. Kolmas elämä. Aktiiviset eläkeläiset kaupungissa. Helsinki: Gaudeamus
- Hakonen, S. 2011. Ikäideat ikäkäytäntöjen työkaluiksi. Teoksessa: Suomi, A. & Hakonen, S. (toim). Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: PS-kustannus, 33 - 54.
- Hartikainen, A. 2009. Vapaaehtoiset vuodeosastolla. Sosiaalipolitiikan väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Heikkinen, H. & Syrjälä, L. 2008. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim). Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalistusseura, 147.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kirjayhtymä Oy

Hyypä, M. 2002. Elinvoimaa yhteisöistä. Sosiaalinen pääoma ja terveys. Jyväskylä: PS- kustannus

Hänninen, K. 2012. Suomeen tarvitaan kipeästi vanhustensuojelulaki. Etelä-Suomen Sanomat 31.5.2012.

Jaakkola, H. 2013. Mainettaan parempi. Talentia 1/2013, 19 - 21

Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY

Juhila, K. 2004. Sosiaalityön vuorovaikutustutkimus. Historiaa ja nykysuuntauksia. [viitattu 2.7.2012]. Saatavilla: <http://www.stakes.fi/yp/2009/4/mustonen.pdf>.

Julkunen, R. 2011. Ikä ideanaja tutkimuskohteena. Teoksessa: Suomi, A. & Hakonen, S. (toim). Kuluerästä voimavaraksi. Sosiokulttuurinen puheenvuoro ikääntymiskysymyksiin. Juva: PS-kustannus, 15 - 32.

Järvelä, J. 2012. Ikääntyminen ei tarkoita työnteon lopettamista. Super 6 - 7, 64 - 65

Kataja, J., Jaakkola, T. & Liukkonen, J. 2011. Ryhmä liikkeelle. Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. Juva: Bookwell Oy

Kaukkila, V. & Lehtonen, E. 2007. Ryhmästä enemmän; käsikirja ryhmänohjaajan taitoja tarvitsevalle. Juva: ISBN

Koskinen, S. 2004. Ikääntyneiden voimavarat. Teoksessa: ikääntyneet tulevaisuuden voimavarana. Tulevaisuusselonteon liiteraportti 5. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004, 37.

- Koskinen, S. 2005. Ikääntyneet nyt ja tulevaisuudessa. Teoksessa: Vaarama M. & Koskinen S. (toim.) Toinen kansallinen ikääntymisen foorumi. 11.11.2005. Vaajakoski: Stakes, 12 - 13.
- Koskinen, S. 2006. Ikäihmisen voimavarojen ja toimintakyvyn tukeminen. Esitelmä Vanhustyön koulutuksen kehittämisseminaarissa Tampereella 1.9.2006. Vakka Verkosto. [viitattu 2.2.2012]. Saatavissa: http://www.tampereenkaupunkilahetys.net/filearc/7_Koskinen.pdf
- Koskinen, S. 2007. Ikäihmisten asema Suomessa ja ikääntymisen käsityksiä. Teoksessa: Tulva, T., Uusitalo, I. & Harra, T. (toim.) Vanhuuden monet kasvot. opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö. Saarijärvi, 39 - 40.
- Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino
- Kurki, L. 2008. Innostava vanhuus. 2. painos. Tampere: Yliopistopaino Oy
- Lappalainen, S., Hynninen, P., Kankkunen, T., Lahelma, E. & Tolonen, T. 2007. Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino
- Leinonen, L. 2009. Näppärien mummojen muistelukirjonta – yhteisöllistä ja voimauttavaa käsityöilmaisua. Helsingin yliopisto. Käsityötieteen pro gradu-tutkielma. Kotitalous- ja käsityötieteiden laitos
- Lyyra, T-M. 2007. Terveys ja toimintakyky. Teoksessa Lyyra, T-M., Pikkarainen, A. & Tiikkanen, P. (toim.) Vanheneminen ja terveys. Tampere: Edita Publishing Oy, 15 - 28.
- Metsämuuronen, J. 2008. Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Metsämuuronen, J. (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Helsinki: International Methelp, 22.
- Napier, R. & Gershenfeld, M. 1999. Groups. Theory and experience. Fifth edition. Houghton mifflin Company. U.S.A.
- Niemistö, R. 2004. Ryhmän luovuus ja kehityshehdot. Lahti: Palmenia

Pennington, D.C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Helsinki: Gaudeamus

Pynnönen, K., Sakari-Rantala, R. & Lyyra, T-M. 2007. Sosiaalinen inaktiivisuus ennustaa iäkkäiden ihmisten laitoshoitoon sijoittumista. Gerontologia 1/2007, 27 - 35.

Ruonakoski, A-E. 2004. Kuvakirjontaryhmäläisten näkökulmia käsityön tekoon lapsuudesta tähän päivään. Opinnäytetyö. Ohjaustoiminnan koulutusohjelma. Hämeen ammattikorkeakoulu.

Salonen, J. 2011. Sosiaalinen näkökulma vanhuudessa. Teoksessa: Kotiranta, T., Niemi, P. & Haaki, R. (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Tampere: Oy yliopistokustannus. 152 - 168

Semi, T. 2007. Polkuja ilmaisulliseen vapauteen- Sosiokulttuurinen innostaminen vanhustyön yhteisössä. Teoksessa: Tulva, T., Uusitalo, I. & Harra, T. (toim.) Vanhuuden monet kasvot. opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiö. Saarijärvi, 143 - 154.

Seppänen, M., Simonen, M. & Valve, R. 2009. Ikääntyneiden sosiaalisen toimintakyvyn arviointi. Kuvaus kehittämisprosessista ja arviointimallista. Helsingin yliopisto. Lahti: Palmenia

Shaw, M.E. 1981. Group dynamics. The psychology of small group behavior. Third edition. USA: Library of Congress Cataloging in Publication Data

Sosiaali- ja terveysministeriö 2011. Aina on oikea ikä! Aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden eurooppalainen teemavuosi 2012. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:20. [viitattu 28.01.2013]. Saatavissa: http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1576586

Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet 2003. [viitattu 9.12.2012.] Saatavissa: <http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/Suomen%20Akatemian%20eettiset%20ohjeet%202003.pdf>

Syrjäläinen, E. 1995. Etnografinen lähestymistapa opetuksen tutkimiseen. Helsinki: Kirjayhtymä

- Syrjäläinen, E. 1996. Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa: Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjayhtymä Oy, 67 - 112.
- Tuomela, R. & Mäkelä, P. 2011. Sosiaalinen toiminta. Teoksessa: Kotiranta, T., Niemi, P. & Haaki, R. (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Helsinki: Gaudeamus, 87 - 112.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi
- Vilkka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi
- Vuorinen, K. 2005. Etnografia. Teoksessa Ovaska, S., Aula, A. & Majaranta, P. (toim). Käytettävyytutkimuksen menetelmät 63-78. [Viitattu 30.6.2012]. Saatavissa: <http://www.cs.uta.fi/usabsem/luvut/5-Vuorinen.pdf>
- Walker, A. 2002. A strategy for active aging. International Social Security review, Vol.55, 1/2002, 121-138.

LIITTEET

Liite 1: päiväkirja

Liite 2: haastattelurunko

Liite 3: tutkimuslupa

Liite 4: analyysin pääluokittelu

Liite 5: analyysin alaluokittelu

Liite 6: tiivistelmä EU-sivuille

LIITE 1

OPPARI

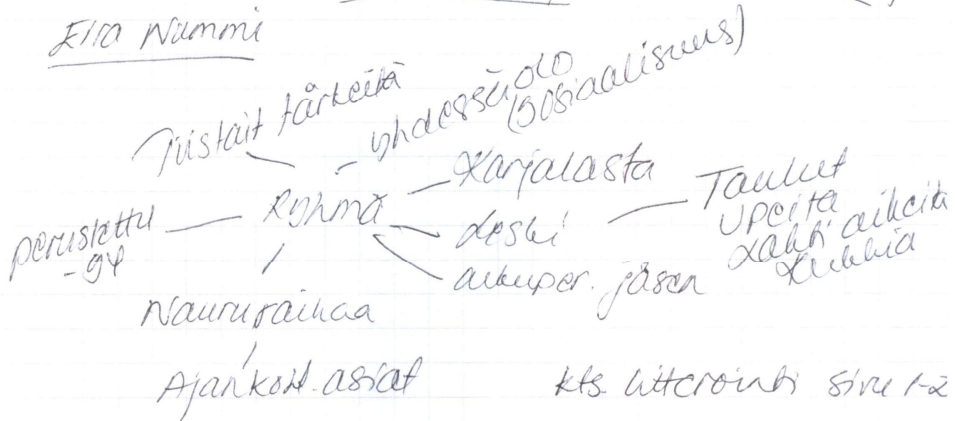
HAASTATTELUJA

Kansio
deh: leikkoket
lainaa

19.2. 2012

Kansio B.11 Naukum

Eira Nummi

Onneksi tallentui naukumille. Asiaa ja puhetta oli niin paljon, ettei piismanot/raurut/kerimnot tehdä muis-tinpanoja.

Runo Näppäriille mummoille Tshh kansalaesopiston näyttelyä varten.

Käntä! /
 Messins
 Näppäriäsi sormet lühkuu, langat
 xiermy, silmut syntmy,
 xohjalot, pinat, pölvut, xieut, jäne
 muistot somat, opeltamme neuvot smat,
 tässä nyt on nähtäinissä, totistenkin
 ihailtavissa.

Akkataulu petti! 2h 10min

NUORI! YHDISTÄVÄT TEKIÄT
TUOLUN TARVAT
HARRASTEET

LIITE 2

Haastattelurunko

1. TAUSTATIEDOT

- ikä, ammatti, kauanko ollut ryhmässä, liittyminen, ryhmän käytännöt

2. RYHMÄSSÄOLO

- mikä merkitys ryhmällä, ilmapiiri, tekeminen, tavoitteet

3. YKSI TAULU JA TARINA

4. SOSIAALINEN AKTIIVISUUS

- ryhmän anti, vuorovaikutus, sosiaalinen verkosto, tuki, osallistumisaktiivisuus, muut harrastukset, yksinäisyys

5. OMAN IÄN MERKITYS

LIITE 3

Hyvät Näppärät Mummot

Tekeillä oleva valokuvalehtinen Teistä ja teidän käsitöistänne sekä samalla Lahden ammattikorkeakoulun sosiaali-alan opinnäytetyömme etenee. Haluamme kiittää Teitä siitä, että olette ottaneet meidät lämmöllä vastaan ja olemme saaneet osallistua havainnoiden ryhmänne tapaamisiin ja saaneet kuvata Teitä ja tekemiänne käsitöitä.

Toteutamme työmme täysin luottamuksellisesti ja näin ollen keräisimme Teiltä vielä kirjallisesti suostumuksen käyttää kuvaamaamme, haastattelemaamme ja havainnoimaamme materiaalia sekä valokuvalehtisen tekemiseen että opinnäytetyömme raporttiin. Mahdollinen valokuvalehtinen tulee muistoksi teille itsellenne tunnustuksena vuosien ansiokkaasta ryhmätoiminnastanne, muutoin kuvattua ja haastateltua tietoa käytämme vain opinnäytetyössämme. Mihinkään muuhun tarkoitukseen emme materiaalia käytä ilman Teidän suostumustanne. Puhumme Näppäristä Mummoista vain ryhmänä, ryhmän jäsenistä puhumme anonyymisti.

Varsinaisen opinnäytetyömme tutkimusaiheeksi on hahmottunut Teiltä saamiemme ideoiden pohjalta tutkia Teidän ryhmäanne ainutlaatuisena ryhmäilmionä ryhmänne rakenteistumisen valossa. Lisäksi tutkimme, millaista tukea ryhmä on antanut sosiaalisen aktiivisuuden kannalta. Haluamme tuoda Teidät ryhmänä näkyväksi positiivisen ja aktiivisen ikääntymisen esimerkkinä. Tämä teema on myös ajankohtainen, sillä kuluva vuosi on EU:n nimeämä aktiivisen ikääntymisen ja sukupolvien välisen solidaarisuuden teemavuosi otsikolla. ”Aina on oikea ikä!”. Se haastaa tuomaan esille kaltaisiaan aktiivisia omatoimiryhmiä.

Vastaamme mielellämme kysymyksiinne, mikäli haluatte lisätietoja asiasta.

Ystävällisin yhteistyöterveisin,

Sani Oksanen ja Terhi Seppälä, sosionomiopiskelijat, Lahden AMK

puh: xxx-xxx xxxx

kyllä

ei

Lupa haastatella ja kuvata

Lupa käyttää aineistoa lehtisessä

Lupa käyttää aineistoa opinnäytetyössä

Lupa käyttää aineistoa EU:n teemavuoden nettisivulle

Allekirjoitus

Päiväys

LIITE 4

PÄÄLUOKKA: RYHMÄN RAKENTUMINEN

- ” Mummoihin mennään olkoon pyry taikka pakkanen ”* Ryhmädynamiikka
- ” Ihan pystymättästä tulini, mutta ajattelin, että uteliaisuuttani tulen kattomaan, mikä porukka tämmöistä tekee.”* Ryhmään liittyminen
- ”Kyllä tämä monelle on semmoinen henkireikä, kun ikääkin on tullut, että saadaan puida kaikki asia t ja kyllä me toistemme sairaskertomukset tiedetään.”* Ryhmätavoite, tunne
- ” Se on sopiva määrä, tietää pitää kalenterissa vapaana niin mahtuu muutakin.”* Peruselementti
Kokoontumistiheys
- Viriketoimintaa piti itse itselle järjestää, ei sitä aakereillekaan saa jäädä lepäämään, siitä ei hyvää seuraa.” Se on kiva kun ei niin kauhean usein olla jokaisen luona niin ei tuu sellaista tunnetta, että joko nyt taas”* Ryhmätavoite
- ”eikä tarvitse itse joka kerta laittaa.”* Kokoontumispaikka
- ” Meitä on hyvä määrä, että tulee sellainen tunne, että porukassa ollaan, mutta yhtään enempää ei tarvitse olla.”* Peruselementti
Ryhmäkoko

LIITE 5

ALALUOKKA: RYHMÄÄN LIITTYMINEN

Ryhmään liittymisen syitä?

- ”Kun kävin eräällä mummolla,
toiminta
ihastuin hänen töihinsä ja ajattelin,
että tuollaiseen toimintaan minäkin
haluan mukaan, että kunhan osais edes
jotain tollaista”*, ainutlaatuinen
- ” Ihan pystymättästä tulin, mutta ajattelin,
toiminta
että uteliaisuuttani tulen kattomaan, mikä
porukka tämmöistä tekee.”* ainutlaatuinen
- ” Lähdin tähän aikanaan kun ystävä kuoli,
torjunta
mietin, etten tänne jää yksin istumaan.”* yksinäisyyden
- ” Niinhän me olla kaikki eläkkeellä ja
mummoja (isoäitejä) ja leskiä eikä turhista
murehdita* vertaisuus
- ”Meistä kun moni on Karjalasta, niin
samankaltaisuus
muistellaan niitä vanhoja asioita,
kun evakkoon lähdettiin, ja juttu luistaa.”* vertaisuus,
- ”Ne karjalaiset muistaa joka kiven ja kannon,
samankaltaisuus
me muut ollaan tällaisia hitaita hämäläisiä
ja välillä vaan kuunnellaan siinä sivussa,
mutta kivahan niitä juttuja on kuunnellakin.”* riittävä
- Eläkkeellä on siinä mielessä mukavaa, että voi* harrastuneisuus
- itse valita tekemisensä. Kaikki me ollaan tavalla
tai toisella käsityöihmisiä. Aina minäkin
mmellut itselleni vaatteita, jo ennen kuin oli
mpelijan koulutustakaan. Ei sitä osaa oikein ilman olla.*

LIITE 6

Pyrimme vastaamaan aktiivisen ikääntymisen teemavuoden haasteeseen tuomalla näkyviin lahtelaisen Näppärät mummot -nimisen eläkeläisrouvien käsityöryhmän. Näppärät mummot on saanut alkunsa vuonna 1994, kun Harjulan Setlementti ry:stä lopetettiin eläkeläisille suunnattu muistelukirjontaan keskittynyt käsityökerho. Kerhon lopettamisen syynä olivat lama ja taloudellinen tilanne. Rouvat päättivät, etteivät luovuta helpolla ja alkoivat kokoontua viikottain jonkun jäsenen kotona. Itse palkattu ohjaaja liittyi joukkoon hetkeä myöhemmin rouvien pyynnöstä. Siitä asti on ryhmä toiminut aktiivisesti. Vuosi 2012 oli näppärille mummoille juhluvuosi, sillä ryhmästä tuli täysi-ikäinen eli 18-vuotias.

Ryhmä on toiminut koko historiansa ajan ilman taustaorganisaatiota omatoimisesti. Muutama jäsen on matkan varrella vaihtunut, mutta iloinen puheensorina heidän keskuudessaan on säilynyt jäsenien vaihdoksista huolimatta. Ryhmässä on 9 aktiivista jäsentä. Heidän keski-ikänsä on yli 80 vuotta. Ryhmän nimi Näppärät mummot on jäsenten oma keksimä. He kaikki ovat isoäitejä eli mummoja.

Mummojen ryhmä on syntynyt ainutlaatuisen käsityöharrastuksen ympärille. He ovat vuosien saatossa itse kehittäneet muistelukirjontatekniikan ja kutsuvat sitä hompsaukseksi. Siten on syntynyt monia kymmeniä kolmiulotteisia, toinen toistaan upeampia tauluja, joista suurimmalla osalla on jokin omasta elämästä noussut tarina tai tarkoitus.

Ryhmässä toimiminen edesauttaa ja ylläpitää osaltaan sosiaalista aktiivisuutta. Ikääntyminen on sopeutumista uusiin tilanteisiin ja haasteisiin. Kolmas- ja neljäs ikä tuovat tullessaan paljon muutoksia elinkaareen. Ikääntyville tulee uusia kehitystehtäviä kuten terveydentilan muutokset, yleinen heikentyminen ja menetykset lähipiireissä. Näihin tilanteisiin lääkkeenä on liittymisen oman ikäryhmänsä jäseneksi.

Viikottaiset tapaamiset ovat mummoille arjen tukipilari, ja niistä ei haluta jäädä pois. Käsityön lomassa kahvitellaan ja seurustellaan. ”Maailman parannus” onkin tullut vuosien saatossa yhä tärkeämmäksi.

Näppärät mummot ryhmä on kultainen esimerkki siitä, miten aktiivisuutta ja sosiaalisuutta voidaan ylläpitää myös omatoimisesti. On ikävää nähdä, ettei yhteiskunta, kaupungit, kunnat ym. ole mukana kyseisenlaisten tarpeellisten ryhmien toiminnassa.